

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту

Завідуюча кафедрою

к.е.н., доцент Уханова І.О.

«29» листопада 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»

**НА ТЕМУ «МІЖНАРОДНЕ ГРАНТОВЕ ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ:
ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ»**

Виконавець:

студентка ЦЗФН , 6зф13м гр.
Ласкурійчук Іванна Іванівна

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Кретьова Олена Ігорівна

АНОТАЦІЯ

Ласкурійчук І.І., «Міжнародне грантове фінансування в Україні: перспективи та вплив на економіку».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024 р.

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є залучення міжнародного грантового фінансування в Україні.

У роботі розглянуто сутність і типологію грантового фінансування, його роль у міжнародних економічних відносинах.

Проаналізовано стан залучення грантових коштів в Україні, ключові програми, основні проблеми, що перешкоджають ефективному використанню грантів. Оцінено вплив грантового фінансування на економіку України, розглянуто успішний досвід залучення на регіональному рівні

Обґрунтовано рекомендації щодо підвищення ефективності залучення та управління міжнародними грантовими коштами для стимулювання економічного розвитку України.

Ключові слова: міжнародне грантове фінансування, міжнародні гранти, економічний розвиток, проекти, гранти, донори, управління грантовими проектами.

ANNOTATION

Laskuriichuk I.I., “International grant financing in Ukraine: perspectives and impact on the economy”.

Qualification work for a master's degree in specialty 292 “International Economic Relations” under the educational program “International Economic Relations.” - Odesa National Economic University - Odesa, 2024.

The master's qualification work consists of three sections. The object of the study is the attraction of international grant funding in Ukraine.

The essence and typology of grant financing, its role in international economic relations are considered in the work.

The state of attracting grant funds in Ukraine, key programs, and the main problems that hinder the effective use of grants are analyzed. The impact of grant funding on the Ukrainian economy is assessed, and successful experience of attracting grants at the regional level is considered.

Recommendations for improving the efficiency of attracting and managing international grant funds to stimulate Ukraine's economic development are substantiated.

Keywords: international grant financing, international grants, economic development, projects, grants, donors, grant project management.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО ГРАНТОВОГО ФІНАНСУВАННЯ.....	6
1.1. Поняття та сутність грантового фінансування... ..	6
1.2. Типологія міжнародних грантових програм.....	11
1.3. Механізми отримання та управління грантами.....	22
Висновки до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ГРАНТОВОГО ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ... ..	31
2.1. Огляд основних грантових програм та донорів для України.....	31
2.2. Стан залучення міжнародних грантів в українську економіку	39
2.3. Проблеми та перешкоди в залученні грантових коштів.....	46
Висновки до розділу 2... ..	52
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ГРАНТОВОГО ФІНАНСУВАННЯ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	55
3.1. Вплив грантів на розвиток різних секторів економіки.....	55
3.2. Перспективи розширення співпраці з міжнародними донорами та рекомендації щодо підвищення ефективності використання грантових коштів в Україні.....	65
Висновки до розділу 3... ..	77
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Міжнародне грантове фінансування в Україні з початком військового вторгнення набирає все більше обертів в залученні, використанні та реалізації цих коштів, відбувається збільшення кількості суб'єктів, що можуть отримати допомогу, а також кількість проектів що подаються на фінансування. Це відбувається з тих причин, що економічний розвиток України, його ключові сектори, особливо в теперішніх умовах потребують значної фінансової та інституційної підтримки. Грантові ресурси можуть забезпечити підтримку реформ, інноваційних проєктів, розвиток бізнес-середовища, соціальних ініціатив та гуманітарних програм.

У сучасних умовах грантове фінансування виступає не лише джерелом ресурсів для реалізації соціальних, економічних та гуманітарних ініціатив, але й важливим механізмом інтеграції країни у світову спільноту.

На сьогодні міжнародні донори спрямовують значні кошти на розвиток різних секторів економіки України, серед яких особливе місце посідають цифровізація, освіта, енергетика, інновації, екологія та охорона здоров'я. Однак ефективність використання цих коштів значною мірою залежить від здатності національних і місцевих організацій правильно формувати та реалізовувати грантові проєкти. В той же час залучення цих коштів стикається з низкою перешкод, як от недостатній рівень обізнаності організацій, бюрократичні перепони та слабкими механізмами управління грантами. Саме тому дослідження теоретичних та практичних аспектів міжнародного грантового фінансування є актуальним та своєчасним.

Серед наукових напрацювань та дослідників теми грантового фінансування також практики, які безпосередньо займаються залученням грантових коштів: Марченко О.В., Сушко Д.О., Кобеля-Звір М. Я., Звір Ю. В., Ващук О., Торбас О., Лемещенко-Лагода В., Сімахова А., Мандич А., Соколова А. М.

Отже, дослідження міжнародного грантового фінансування є вкрай важливим для розуміння його теоретичних основ, аналізу стану залучення та

використання грантів, а також для формування рекомендацій щодо підвищення ефективності цієї діяльності. Це сприятиме розширенню міжнародного співробітництва, покращенню економічних показників України та забезпеченню сталого розвитку.

Мета дослідження. Метою роботи є вивчення теоретичних основ, аналіз стану та перспектив міжнародного грантового фінансування в Україні, а також розробка рекомендацій для підвищення ефективності залучення та використання грантових коштів.

Завдання.

- розкрити сутність та специфіку міжнародного грантового фінансування.
- охарактеризувати типологію грантових програм та механізми їх отримання.
- провести аналіз залучення міжнародних грантів в Україні.
- визначити основні проблеми та перешкоди у сфері грантового фінансування.
- оцінити вплив міжнародних грантів на економіку України.
- сформулювати перспективи розширення співпраці з міжнародними донорами.
- запропонувати рекомендації для підвищення ефективності використання грантових коштів.

Об'єкт дослідження — залучення міжнародного грантового фінансування в Україні.

Предмет дослідження — механізми, стан, проблеми та перспективи використання міжнародного грантового фінансування в Україні.

Методи дослідження. У роботі використано такі методи:

- аналіз та синтез для систематизації теоретичної бази щодо грантового фінансування
- методи економіко-статистичного аналізу: табличний, графічний, групування для оцінки різних типів грантових програм.
- статистичний метод для аналізу даних про залучення грантів в Україні.

- експертної діагностики для визначення впливу грантів на економіку.
- прогностичний метод для формування перспектив розширення співпраці з донорами.

Інформаційна база кваліфікаційної роботи складається з нормативно-правових актів та Законів України, що регулюють залучення міжнародної технічної допомоги, офіційні стратегії та програми міжнародних організацій, річні звіти міжнародних донорів та фондів, що надають грантову підтримку, праці вітчизняних і зарубіжних учених, які досліджують теоретичні аспекти грантового фінансування. Також аналітичні матеріали громадських організацій та установ, які брали участь у реалізації грантових проєктів, експертні звіти, успішно реалізовані грантові проєкти.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра опубліковано тези:

Laskuriichuk I., Виклики та перспективи залучення міжнародного грантового фінансування для регіонального розвитку в Україні. Збірник наукових робіт «InterConf» за підсумками V Міжнародної науково-практичної конференції «PROGRESSIVE SCIENCE AND ACHIEVATIONS» (16-18 грудня 2024р; Даллас, США).

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (43 найменування). Загальний обсяг роботи становить 88 сторінок. Основний зміст викладено на 81 сторінці. Робота містить 9 таблиць, 9 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО ГРАНТОВОГО ФІНАНСУВАННЯ

1.1. Поняття та сутність грантового фінансування

В сучасних умовах нашої держави, особливо з початком повномасштабного військового вторгнення, ми потребуємо значних капіталовкладень для підтримки всіх галузей економіки. Тому ми можемо спостерігати як наші партнери навіть на державному рівні надають міжнародну технічну допомогу Україні. Відповідно до Закону України “Про міжнародну технічну допомогу” поняття визначається як вид зовнішньої допомоги, що відповідно до міжнародних договорів України надається на безоплатній та безповоротній основі донорами з метою підтримки економічного і соціального розвитку України та Україною з метою підтримки соціально-економічного розвитку інших держав. Термін “грант” як більш звужене поняття означає вид МТД, що надається у вигляді фінансових та інших ресурсів на безоплатній та безповоротній основі для реалізації проекту [1].

Відповідно до юридичної енциклопедії, грант це - грошові або інші засоби, що передаються громадянами та юридичними особами (в т. ч. іноземними), а також міжнародними організаціями для проведення конкретних. наукових, досліджень, розробки законопроектів, підготовки кадрів та ін. цілей на умовах, передбачених грантодавцем. Гранти надаються безкоштовно і без повернення. [2].

Тлумачний словник української мови твердить, що грант - це безоплатна субсидія підприємствам, організаціям і фізичним особам у грошовій або натуральній формі на наукові або інші науково-дослідні, дослідно-конструкторські роботи, навчання та інші цілі з подальшим звітом про її використання. Зазвичай надається в конкурентному порядку. Безвідклична, за винятком випадків нецільового використання коштів і порушення умов грантодавця [3].

Якщо охарактеризувати поняття коротко для пересічного громадянина, то це фінансова або нефінансова безповоротна підтримка, (від [англ.](#) *grant* — дар, пожертвування).

Більшість програм міжнародного грантового фінансування в Україні регулюється відповідно до Постанови №153 Кабінету Міністра України. В ній зазначено також що грант – це фінансові ресурси (гранти) у національній чи іноземній валюті [4].

Також використання та визначення грантового фінансування закріплене в інших нормативно-правових актах. Відповідно до Закону України №848, Стаття 1 п.5, грант - це фінансові чи інші ресурси, надані на безоплатній і безповоротній основі державою, юридичними, фізичними особами, у тому числі іноземними, та (або) міжнародними організаціями для розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності, проведення конкретних фундаментальних та (або) прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок, зокрема на оплату праці наукових (науково-педагогічних) працівників у рамках їх виконання, за напрямками і на умовах, визначених надавачами гранту [5].

Звернувшись до фахових джерел, яких насправді дуже мало, адже грантова культура чи вміння використовувати грантові ресурси в Україні тільки набирають обертів, бачимо, що, поняття та сутність гранту трактуються під різними напрямками, що наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи до визначення поняття гранту

ГРАНТ	це цільова фінансова дотація, що надається вченим на проведення наукових досліджень
	це благодійний внесок або цільове пожертвування, надане фізичними і юридичними особами в грошовій або натуральній ф
	це безоплатна цільова субсидія, що надається на конкурсній основі організації, ініціативній групі або індивідуальній особі для реалізації заявленого проекту
	це кошти, техніка або інші ресурси, що безповоротно передається донором (фондом, корпорацією, державною установою або приватною особою) некомерційній організації або приватній особі для виконання конкретної роботи
	це фінансові чи інші ресурси, надані на безоплатній і безповоротній основі юридичними, фізичними особами і міжнародними

	організаціями для проведення конкретних фундаментальних та прикладних наукових досліджень за напрямками і на умовах, в надавачах гранта
--	---

Джерело: складено за [6, с.4].

Аналізуючи всі визначення, грантами вважаються фінансовими ресурсами, що надаються визначеним некомерційним організаціям або фізичним особам для реалізації соціальних проєктів, благодійних програм, проведення наукових досліджень, навчання або підвищення кваліфікації, а також інших суспільно корисних цілей. Обов'язковою умовою є звітування про використання цих коштів за призначенням. Важливою умовою отримання грантових коштів є не тільки розуміння суті певної проблеми, але й наявність пропозицій щодо її вирішення, очікуваних результатів і чітке обґрунтування необхідності фінансування.

Якщо узагальнити всі поняття та виокремити певні основні ознаки гранту чи грантових програм, то вони будуть такими:

- надання із чітко визначеною метою;

Гранти завжди мають цільовий характер, та направлені на вирішення певних проблем та досягнення певних цілей, часто мета грантової програми релевантна з місією донора, його діяльністю.

- здійснюється за рахунок коштів, накопичених у фондах грантодавців;

Грантові кошти мають обмежений характер, це не нескінченна сума, що є у донора, до прикладу бюджет грантового проєкту становить 100 000 доларів, і обсяг суми на один грантовий проєкт може коливатися від 5 000 до 10 000 доларів, залежно від проєкту. Це кошти, що затверджуються наперед.

- спрямовані на посилення інституційної, організаційної та фінансової спроможності отримувача;

Кожен грантодавець має на меті бути корисним та направити свої кошти в русло, що принесуть певні результати в разі їх використання, а саме матимуть змогу підвищити рівень діяльності отримувача на певний відсоток, чи то економічну чи соціальну чи наукову.

- використовуються для впровадження конкретного проєкту з метою досягнення економічних, соціальних, екологічних та наукових результатів;

Цей пункт має схожість з попереднім, але тут більше йде мова про досягнення конкретних результатів проєкту, в якісних та кількісних показниках, які вам треба висвітлювати, як змінилася ваша діяльність за період реалізації гранту та після неї.

- надаються у грошовій або натуральній формі;

Здебільшого, гранти - це фінансова допомога, але не завжди. В залежності від донора або грантоотримувача, вони також можуть бути надані в матеріально - технічній формі, тобто вже в натуральному вигляді (товару чи послуг) для організації. Ці деталі завжди прописуються в умовах чи положеннях про грантову програму.

Як приклад, можна зазначити також підтримку різних організацій і програм, які надають допомогу у вигляді консультацій та експертної підтримки. Гранти, які надаються, включають консультаційні послуги з таких напрямів, як стратегія, маркетинг, система якості, інформаційні технології, організаційний розвиток, інженерні рішення, підвищення операційної ефективності, управління фінансами, енергоефективність, охорона довкілля та екологічний менеджмент.

- є безкоштовними і безповоротними;

Для того, щоб отримати грант, потрібно подати грантову заявку чи проєкт на розгляд донору, після чого очікувати на результат. На відміну від кредитів, що потребують повернення коштів з відсотками, гранти, якщо у грошовій формі, то повернення не підлягають, а надаються на виконання певних завдань із зобов'язаннями та для досягнення певних цілей реципієнта.

- мають безвідкличний характер;

Після укладення грантової угоди, надання гранту неможливо скасувати чи анулювати, а також після їх отримання їх повернути. Таке буває рідко, коли отримувач не виконує ті цілі та завдання які прописав у грантовому проєкті та має виконати за умовами. Але якщо брати до уваги зовнішні фактори, до прикладу

руйнування підприємства внаслідок влучення ракети, і отримувач не може виконати діяльність, то в такому випадку спрацьовує безвідкличність.

- здебільшого надаються на конкурсній основі;

Гранти, які надаються на конкурсній основі, означають, що фінансова підтримка надається лише тим організаціям або фізичним особам, які виграють у спеціальному відборі. Процес конкурсного відбору передбачає, що заявники повинні подати заявку, яка відповідає встановленим критеріям грантодавця. Заявки оцінюються за визначеними параметрами, такими як актуальність проекту, його вплив, інноваційність, чіткість плану дій та реалістичність бюджету. Кожен конкурс має свої правила, але зазвичай заявки розглядає експертна комісія або журі. Заявник, який пропонує найперспективніший проект, отримує фінансування. Конкурсна основа гарантує чесність і прозорість процесу, оскільки дозволяє порівнювати проекти та вибирати найкращі з них для досягнення суспільно важливих результатів.

- обмежені у часі;

Грантові кошти надають на реалізацію грантового проекту, який має визначені терміни його виконання. В умовах програми завжди вказується на який період часу надаються кошти або протягом якого терміну необхідно реалізувати проект. В цілому є короткострокові, від 3 місяців до пів року, а також довгострокові, на один рік, два чи навіть п'ять років.

Варто підкреслити важливість пункту “обмеження у часі” з іншої сторони - це кінцеві строки подачі грантової заявки. Кожна грантова програма має свій дедлайн, тобто час, до якого можна подавати проект на участь у програмі. Програми мають властивість “відкриватися” та “закриватися” через деякий час, наприклад, поки діє конкурс чи інші терміни передбачені донором.

- передбачають звітування на період виконання грантового проекту.

Звітування при виконанні грантового проекту - це основна серйозна складова, як фінансова, юридична та бухгалтерська, що вважається складною для грантоотримувача. Звітність буває двох характерів: фінансова та програмна, тобто за цільове використання грантових коштів, та програмна - за виконання,

досягнення, реалізацію прописаних завдань та активностей в грантовій угоді. Формат узгоджується з донором та він надає перелік установлених документів, що необхідно для звіту. Звітування закінчується після реалізації проекту протягом деякого часу, при укладанні грантової угоди всі терміни чітко прописуються.

Варто зазначити, що основними суб'єктами грантів виступають: грантодавець або донор і грантоотримувач. Перший може виступати міжнародною чи урядовою організацією суспільним, приватним та корпоративним донором. Суб'єкти що отримують гранти - це органи державної влади, місцевого самоврядування, мікро-, малий та середній бізнес, а навіть і великий, кооперативи, громадські організації, благодійні фонди, а також фізичні особи.

Сутність грантового фінансування полягає в тому, що такі ресурси завжди були, є і залишатимуться важливим засобом підтримки, що відрізняється високою практичною гнучкістю. На відміну від державних програм, грантові ініціативи значно швидше реагують на потреби цільових аудиторій. Вони обмежені у часі та направлені на виконання конкретних проблем певних суб'єктів. Грантові інструменти мають здатність оперативно змінюватися, реагувати на загрози, виклики та ризики, а також впроваджувати інновації та змінювати усталені підходи. Використання безповоротних грантів відкриває реальні можливості для багатьох організацій перейти на новий, якісно вищий рівень роботи. Тому важливо розглядати грантові інструменти як перспективний шлях розвитку, вміти ефективно користуватися цією можливістю і будувати довгострокові партнерські відносини з потенційними донорами [7].

1.2. Типологія міжнародних грантових програм

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України значно збільшилася кількість грантових інструментів, спрямованих на підтримку державних органів, регіонів, громад, бізнесу та громадського сектору. У зв'язку з цим постає важливе завдання аналізу явища

"гранти". Необхідно детально дослідити типи, форми та види грантової підтримки, щоб ці дослідження сприяли ефективному залученню та використанню грантових ресурсів у майбутньому. Наразі в Україні функціонують десятки фондів і сотні програм, які протягом року оновлюють грантові інструменти для реалізації проектів, спрямованих на відновлення країни, інфраструктури та бізнесу, зміцнення економіки та подолання наслідків війни у різних сферах. З'являються нові гранти для проектів, орієнтованих на досягнення соціально важливих результатів.

Для того, щоб обрати максимально відповідну та релевантну грантову програму, треба розумітися на всіх видах грантів: по суб'єктах отримання, по напрямках чи секторах, по обсягу та тривалості, тому трохи детальніше визначимося з цим.

На жаль, в нашій країні ще не настільки розвинена культура управління грантовими коштами та розуміння як працює цей фінансовий інструмент та кому він може бути доступним. Часто потенційні отримувачі грантів не до кінця ознайомлені або не відомо їм взагалі про можливі програми підтримки. Також ті, хто знає про грантові інструменти, не вміє правильно шукати та вибирати грантові програми для вирішення своїх проблем чи реалізації майбутніх ідей та проектів.

Розуміння типології та видів грантових програм допоможе подолати перший крок з питань фандрайзингу та осмислити якими принципами та критеріями керуватися при пошуку та аналізу грантових програм для вибору релевантного гранту під конкретний напрям/ідею/проблему/проект.

Зі сторони грантоотримувача реципієнтами можуть бути як фізичні особи так і юридичні, а також органи державної влади та місцевого самоврядування, різноманітні громадські організації, благодійні фонди, спілки, об'єднання, асоціації. З напрямку бізнесу - мікро, малий, середній та великий бізнес, а також стартапи. Також по напрямку суб'єктів отримання інші установи, зокрема освітні, медичні заклади, науково-дослідні організації.

З позиції грантодавця підхід ґрунтується на тому, що грантодавцями в різних програмах виступають: державні цільові фонди України, ЄС, США,

транскордонні програми, уряди країн-членів ЄС, міністерства закордонних справ іноземних держав, посольства іноземних держав в Україні, уряди країн-членів європейського економічного простору, програми регіональної підтримки, корпоративні бізнес-структури, благодійні фонди [7, с.19].

Зі сторони виду, форми та типу грантової підтримки гранти поділяються в тому, що їх надають на проведення заходів, участь у заходах, виставках, форумах, семінарах, круглих столах, часто грантові кошти можна отримати на поїздки, як тревел-грант. Ще здавна відомі та найбільш поширені - це гранти на навчання для студентів у вищих навчальних закладах, стажування в іноземних компаніях. Також підтримується проведення наукових досліджень, їх публікацію. Для бізнесу здебільшого це грошова підтримка для закупівлі обладнання чи отримання їх на натуральній формі, закупівлю сировини, меблів, витратних матеріалів чи сплату оренди, окремим напрямом може бути підтримка в натуральній формі у вигляді бізнес-консультацій, навчань, тренінгів та підвищення бізнес кваліфікації та спроможності (бізнес-акселерація). Для медіа гранти надаються на розслідування, проведення інформаційно-дослідницької роботи, а громадському сектору на адвокацію.

Тож умовно гранти можна розділити на певні види та класифікувати їх за:

1. Вид організаційно-правової форми грантоотримувача

1.1. Гранти для бізнесу - це найбільший напрямок по класифікації, тому що бізнес - це всі прибуткові та комерційні організації, до яких входять:

- Гранти для приватних підприємств.
- Гранти для акціонерних товариств.
- Гранти для товариства з обмеженою відповідальністю.
- Гранти для товариства з додатковою відповідальністю.
- Гранти для повних товариств.
- Гранти для командитних товариств.
- Гранти для сімейного підприємства.
- Гранти для колективного підприємства.
- Гранти для індивідуальних підприємств.

- Гранти для селянського (фермерського) господарства.
- Гранти для спілок споживчих товариств.
- Гранти для споживчого товариства.
- Гранти для кооперативів.
- Гранти для фізичних осіб - підприємців [8, с.104].

1.2. Гранти для органів виконавчої влади

1.3. Гранти для ОМС (органів місцевого самоврядування)

1.4. Гранти для ОГС (організацій громадянського суспільства) - гранти найпоширенішого характеру, цих програм підтримки найбільше, вони займають левову частку грантів на ринку, до яких входять:

- Гранти для громадських організацій
- Гранти для громадських спілок
- Гранти для релігійних організацій
- Гранти для благодійних організацій (фондів)
- Гранти для об'єднань професійних спілок
- Гранти для асоціацій
- Гранти недержавних засобів інформації (медіа) [9].

1.5. Гранти для закладів та установ

1.6. Гранти для політичних організацій (партій)

1.7. Гранти для фізичних осіб - навчання, стажування, гранти на підвищення кваліфікації від різних національних та міжнародних донорів, а також програма «є Робота» дають можливість подати заявку на участь у грантових конкурсах тим, хто ще не оформив свою діяльність в організаційно-правову форму, але пізніше зареєструвавшись як ФОП, ви можете отримати гранти на відкриття власної справи [10].

1.8. Гранти для ОСББ та ЖБК - один з нових видів гранту по організаційно-правовій формі, можуть отримати тільки юридичні особи такі як об'єднання власників багатоквартирних будинків чи житлово-будівельний кооператив.

2. Розмір суми грантового фінансування

- мікрогранти (до 10 000 доларів)

- малі гранти (10 000 - 50 000 доларів)
- середні гранти (до 500 000 доларів)
- великі гранти (500 000 - 1 млн доларів)

3. Співфінансування

3.1. Гранти з певним типом співфінансування проекту (обов'язкова складова)

- гранти де передбачена сума власного фінансування у грошовому чи натуральному внеску, часто від 10% до 50% діапазон коливання суми
- гранти, де передбачене фінансування третьою стороною (або донором іншим або іншим спонсором)

3.2. Повне 100% фінансування донором всього проекту

4. Величина бізнесу, який фінансується

- мікробізнес
- малий бізнес
- середній бізнес
- великий бізнес

З представників бізнесу на грант можуть претендувати представники МСП. Згідно з рекомендаціями Європейської комісії до категорії «Малі та середні підприємства (МСП)» належать ті, які відповідають таким критеріям: кількість працівників – до 250 осіб, річний дохід – до 50 млн євро та/або річний баланс – до 43 млн євро. Своєю чергою, МСП поділяються на мікро-, малі та середні підприємства [11, с. 57].

Критерії оцінювання величини підприємства представлені в таблиці 1.2.

Критерії оцінювання величини ММСП за значеннями згідно ЄС

Тип підприємства	Кількість персоналу	Річний дохід, млн євро
Мікро-	< 10	≤ 2
Мале-	< 50	≤ 10
Середнє-	< 250	≤ 50
Велике-	>250	> 50

Джерело: складено за [12].

Варто зазначити, що є також гранти що надаються великим підприємствам, до прикладу грантова програма, що діяла на початку 2024 року “USAID Конкурентоспроможна економіка України - Гранти для підтримки середніх та великих переробних підприємств”.

5. Посередництво чи прямий контакт

5.1. Прямі гранти (гранти від основного донора до кінцевого отримувача)

5.2. Посередницькі гранти (основний донор дає їх посереднику, а той в свою чергу розподіляє їх між кінцевими отримувачами.

Ця організація сама не використовує всі кошти на свої проекти, а відповідає за розподіл фінансування між іншими організаціями чи ініціативами. Не варто плутати це поняття з субгрантами. Український жіночий фонд, який реалізовує проекти Глобального жіночого фонду [13].

6. Вид витрат, на які спрямовуються грантові кошти

6.1. Цільові гранти - надаються на реалізацію конкретного проекту

6.2. Гранти загальної підтримки - надаються на підтримку сталого розвитку організації.

7. Суб'єктність грантодавця

7.1 Державні гранти - гранти що надаються урядом чи міністерством певної країни для підтримки економіки, науки, технологій, соціальної підтримки, освіти, культури.

В Україні чудовим прикладом є урядова програма “Єробота”. Урядовий проект “єРобота” передбачає надання українцям грантів для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. Він спрямований на активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення робочих місць. Проект включає 6 грантових програм, зокрема, українці зможуть отримати:

- мікрогранти для створення власного бізнесу;
- гранти для розвитку переробного підприємства;
- державне фінансування закладки саду;
- кошти для розвитку тепличного господарства;
- грант на реалізацію стартапу, у тому числі в сфері ІТ;
- кошти на навчання ІТ-спеціальностям [14].

7.2. Міжнародні гранти - надаються міжнародними організаціями чи урядом чи фондами. Підтримка розвитку демократії, освіти, науки, економіки, наприклад, ООН, Європейський Союз, World Bank, USAID.

7.3. Корпоративні гранти - гранти, що надаються бізнесом для підтримки соціальних та інноваційних ініціатив, провадження корпоративної підтримки компанії. Coca-Cola Foundation чи Intel Foundation, Visa Foundation

7.4. Гранти від неурядових організацій (НУО) - надаються неурядовими організаціями, які часто спеціалізуються на певній темі (екологія, медицина, соціальна підтримка), приклад фонд “Відродження”, “Карітас Україна”

7.5. Приватні гранти - гранти приватних фондів, часто імені когось, Фонд Роджера С. Мандела, Фонд Білла та Мелінди Гейтсів. В Україні це фонд Вадима Столара.

8. Стратегічний сектор фінансування

Залежить від того, яка сфера фінансується

- гранти для підтримки демократії та розвитку громадянського суспільства.
- гранти для підтримки та розвитку економіки
- гранти для розвитку громад та територій.
- гранти для сфери охорони здоров’я.

- гранти для розвитку освіти
- гранти для розвитку культури та креативних індустрій.
- гранти для підтримки наукових досліджень та інноваційних проектів.

9. Від походження (географія)

9.1. Гранти ЄС - європейські та транскордонні, Європейська комісія, INTERREG

9.2. Гранти США - USAID (Агентство США з міжнародного розвитку), Національного наукового фонду (NSF), Фонду Демократії США (NED).

9.3. Вітчизняні гранти - гранти Національного фонду досліджень України, Українського культурного фонду, Українського фонду стартапів, урядові гранти.

9.4. Гранти інших країн світу - програма “Кусаноне” від уряду Японії, Норвезького агентства з розвитку та співробітництва “Norad”, уряду Канади ті інші.

10. Покриття витрат

10.1. Класичний грант - механізм отримання такий, що грантоотримувач отримує кошти для виконання проекту після підписання грантової угоди.

10.2. Компенсаційний грант - отримання компенсації витрат за проектом.

Наприклад грант від Фонду Енергоефективності що покриває відсоток витрат за проектами встановлення СЕС чи теплових насосів. Приклад міжнародного гранту - UPF (UPF2) підтримує нідерландські та міжнародні компанії та громадські організації, які хочуть працювати над реконструкцією та сталим відновленням української економіки та суспільства, покривають до 95% витрат за проектом.

11. Швидкість отримання гранту

11.1. Швидкоотримувані гранти - до 1 місяця часу на відповідь

Грант на Власну справу чи “Аврора для бізнесу” від мультимаркету Аврора та Forbes Foundation. Відповідь по результатах оцінювання можна отримати через місяць після подання заявки.

11.2. Середньоочікувані (2-3 місяці). Це гранти USAID (Агентство США з міжнародного розвитку, Міжнародної організації праці, ПРООН.

11.3. Довгоочікувані (від 3 до 9 місяців). Гранти Європейської комісії - програми Horizon Europe (HORIZON), EU4Health Programme, LIFE, Single Market Programme, Creative Europe (CREA), Erasmus+ (ERASMUS+), Digital Europe Programme, Programme for the Environment and Climate Action. Також транскордонні INTERREG NEXT та INTERREG Europe [15].

12. Тип проекту

12.1. Гранти для фінансування твердих проектів

Це гранти що виділяються на інфраструктурні проекти, на будівництво, реконструкцію, капітальні витрати, що потребують значних інвестицій у матеріальні активи, такі як будівлі, обладнання, дороги, мости.

12.2. Гранти для фінансування м'яких проектів

Це гранти що включають проведення заходів, інформаційно-просвітницької роботи. Їх на ринку більше, ніж інфраструктурних. Це програми професійного навчання для молоді, програми соціальної інтеграції для вразливих груп населення, культурні заходи або програми з охорони здоров'я та психічного здоров'я.

12.3. Гранти мобільності

Гранти що виділяються на навчання, обміну досвідом, стажування, для розвитку партнерств, програми ERASMUS.

12.4. Гранти швидкого реагування

Гранти швидкого реагування призначені для того, щоб забезпечити термінову фінансову підтримку в кризових ситуаціях або для реалізації ініціатив, що потребують негайного втручання. Вони можуть бути надані для реагування на надзвичайні ситуації, такі як природні катастрофи, гуманітарні кризи або інші невідкладні потреби. Прикладом є програма грантів швидкого реагування від Українського жіночого фонду, що направлена посилення спроможності учасниць жіночого/феміністичного руху в реагуванні на нагальні виклики та нові можливості [16].

12.5. Фінансування стартапів

Яскравим прикладом є Український фонд стартапів, що допомагає інноваційним проектам та технологічним стартапам залучити кошти на ранніх етапах та запустити власні проекти. Фонд є драйвером розвитку стартап-екосистеми, забезпечує умови для зростання сфери, формує позитивний інвестиційний імідж tech індустрії України за кордоном, репрезентує українські інноваційні рішення у всьому світі [17].

13. Тип донора по (ієрархія рівнів)

13.1. Міжнародний донор

Це організації, країни або фонди, які надають фінансову та технічну допомогу для проектів, що реалізуються в інших країнах. До прикладу USAID надає гранти і для США і для інших країн.

13.2. Національний донор

Донор, що надає підтримку в межах однієї країни.

13.3. Регіональний донор

Регіональні донори спеціалізуються на фінансуванні проектів у певних географічних регіонах або громадах. Вони можуть включати місцеві уряди обласні або міські ради, регіональні організації, які зосереджуються на розвитку конкретних територій чи міста. Таким прикладом є грнатова програма від UrbanSpace для розвитку Івано-Франківська. Програма від Urban Space 100 підтримує некомерційні проекти з розвитку Івано-Франківська. На загальних зборах 4 рази на рік засновники Urban Space 100 вирішують, які проекти отримують фінансування [18].

14. Тип форми підтримки

- Грошова - грант надається у грошовій формі безпосередньо отримувачу для виконання та закупівлю ним уже послуг та робіт.
- Грант у натуральній формі - надаються грантодавцем у формі робіт та послуг .

Це може бути у вигляді матеріальної підтримки шляхом закупівлі обладнання та матеріалів, а потім передене реципієнту, а також у вигляді послуг.

Послуги можуть бути придбані у підрядника, ак також грантодавець може сам надавати консалтингову підтримку. Вони включають допомогу від досвідчених консультантів, які працюють з компанією над стратегічними питаннями: оптимізація бізнес-процесів, розробка маркетингових стратегій, фінансовий менеджмент, цифрова трансформація тощо.

15. Доступність гранту

- Відкритий - загальнодоступні конкурсні грантові програми на відкритих платформах та сайтах, що дозволяють прийняти участь усім бажаним, які підпадають критерієм програми
- Закритий - гранти, що надаються обмеженому колу отримувачів на запрошення прийняти в ньому участь.

Таке часто трапляється з заявниками, які вже давно працюють з донорами, мати хорошу ділову репутацію. тобто донори їх знають як відмінних виконавців проектів, і коли є невикористаний бюджет якоїсь програми, можуть проявити ініціативу профінансувати проект заявника (якщо такий є і підпадає цілям).

16. Кількість виконавців

16.1. Індивідуальний - надається одній фізичній чи юридичній особі для реалізації проекту

16.2. Колективний - надається групі осіб, що можуть спільно використовувати кошти, з однієї організації грантоотримувача

16.3. Партнерський - виконання особами з різних організацій одного проекту, а також всі вони профінансовані в цьому проекті.

З точки зору юридичних осіб - це виконання проекту в консорціумі, де є основний заявник, інші бенефіціари та афілійовані особи, що мають свої обов'язки та ролі в проекті. Така форма співпраці поширена для грантів від Європейської комісії, де заявка подається в консорціумі (наприклад, НУО з України, бізнес з Німеччини і університет з Польщі).

17. Повернення гранту

17.1. Поворотний - мається на увазі, що грант може повертатися у вигляді податків з обов'язкових платежів за новостворені робочі місця (ЄСВ та ПДФО).

Це всі гранти від Міністерства економіки України, що мають на меті створення робочих місць як основну умову отриманні коштів, кількість новостворених робочих місць регулюється величиною запитуваної суми гранту.

17.2. Частково поворотний - гранти для соціальних підприємців від Українського венчурного фонду та фонду “Це крафт” [19].

17.3. Безповоротний - гранти, які не потрібно повертати ні в якому вигляді, проте основні характеристики такого гранту це необхідність виконання умов поставлених донором, цільове використання коштів та звітність. Це класична схема отримання грантовоо фінансування.

Якщо узагальнити, то з розвитком грантового залучення коштів, збільшується і класифікація грантів. Безкінечно можна аналізувати, якими бувають гранти, але необхідно розуміти “чи відповідають ці програми моєму бізнесу чи моїй організації?”. Саме таку мету має ставити собі реципієнт чи грантрайтер, коли аналізує грантові програми та класифікує їх.

Подальші дослідження мають бути пов'язані з розробкою алгоритмів пошуку практичних та актуальних програм фінансування чи конкурсів для тих структур, які цього потребують.

1.3. Механізми отримання та управління грантовими проектами

Управління грантовими проектами тісно пов'язане з поняттям проектного менеджменту та побудовою проекту. Механізми отримання гранту несуть в собі інструменти, що лежать в основі проектного менеджменту доповнюючи це грантрайтинг та фандрайзингом.

Якщо було визначено поняття грант, проаналізовано види та типи грантів, то необхідно також зазначити що таке “грантова заявка” для того щоб правильно структурувати вищеописане.

Грантова заявка - це письмове, правильно структуроване звернення з проханням щодо надання гранту.

Комерційна організація складає бізнес-план з метою переконання інвесторів вкласти гроші у справу, так заявка необхідна для того, щоб переконати організацію, яка надає грант (грантодавця), надати кошти для розвитку проекту. Проте, на відміну від бізнес плану, заявка складається, для того щоб отримати кошти на некомерційний проект, тобто на справу, яка свідомо не принесе прибутку. Якщо це стосується заявки для бізнесу, то звісно бізнес план буде додатковою складовою.

Для українських суб'єктів економіки здобуття фінансування на конкурсній основі є відносно новою і незвичною справою. Для того, щоб отримати фінансову підтримку, недостатньо лише формально вірно скласти заявку. Заявку потрібно скласти грамотно, аналізуючи всі фактори, ризики, сильні та слабкі сторони та сталий розвиток. Це забезпечує грантрайтинг.

«Грантрайтинг» (від англ. «grant» (грант, субсидія, дар, стипендія) та «writer» (письменник)) — це мистецтво написання проектів на отримання безповоротної фінансової допомоги, яке включає в себе цілий комплекс професійних навичок з керування проектами, аналітики, планування, управління ризиками, маркетингу, PR-менеджменту, ділової комунікації, документообігу. Головне в цій справі — переконати грантодавця, що саме Ваш проект є найбільш актуальним та конкурентоспроможним і саме Ваше команда зможе ефективно втілити його у життя [20].

Відповідно, грантрайтер - той, хто пише грантові проекти.

Виникнення такого виду зайнятості та діяльності ще почалося в 90-х роках минулого століття, коли неприбуткові організації почали залучати свої кошти для реалізації соціальних ініціатив. Проте, це не набуло широкого розголосу та не стало загальновідомим. Щоб зрозуміти як фінансувалися організації в з самого початку, розглянемо динаміку грантового фінансування в Україні за діяльністю за етапами в таблиці 1.3.

Динаміка грантового фінансування в Україні за діяльністю

Етапи за роками	Актуальні напрямки грантових програм
1991-1997 рр.	фокус було спрямовано на розвиток інфраструктури в Україні та її відповідність європейським стандартам.
1997- 2012 рр.	основний напрям був направлений на розгляд питань демократії в суспільстві забезпечення сталого зростання, регулювання питань екології та ядерної безпеки, покращення рівня життя в регіонах, питання культури та духовності
2012-2021 рр.	розвиток міжнародного співробітництва, обмін досвідом, розвиток освіти і науки, досліджень, організаційна та фінансова співпраця
2021 - дотепер	підтримка та розвиток бізнесу, спроможності громадських організацій, протидії дезінформації, адвокаційних заходів, стала енергетика, євроінтеграція

Джерело: складено за [6, с.7]

Згідно таблиці бачимо, що напрямки та сектори фінансування розвивалися та розширювалися, що і збільшило попит на фахівців з написання грантових проєктів, проте грантова культура все ж таки залишилася не такою розвиненою як в європейських близького зарубіжжя.

Слово «фандрайзинг» має англійське походження. Fund – фонд, джерело, капітал, грошові кошти, raise – піднімати, знаходити, збирати. Будучи калькою з англійської, фандрайзинг є методику (в широкому сенсі) пошуку джерел фінансування. Фандрайзинг є частиною управління грантових проєктів, адже пошук та аналіз фінансування є першою складовою роботи перед тим, як почати писати грантовий проєкт.

Є кілька близьких визначень терміна фандрайзинг:

1. Фандрайзинг – це процес збору коштів, які використовуються як для реалізації соціально значущих програм і наукових проєктів.
2. Фандрайзинг – процес залучення грошових коштів та інших ресурсів організацією (переважно некомерційної) з метою реалізації певного

соціального проекту. Засоби можуть надходити від приватних осіб, комерційних організацій, фондів, урядових організацій.

Таблиця 1.4

Визначення терміна "фандрайзинг" у працях теоретиків фандрайзингової діяльності

Автор	Сутність поняття	Визначення
Фундація "Україна-США"	Фандрайзинг є методом залучення фінансових та інших ресурсів від благодійних фондів і приватних осіб для соціально важливих проєктів. Недоліко не враховано інші категорії донорів, такі як державні установи, корпорації, а також можливість фінансування науково-дослідних та інших видів проєктів.	Мистецтво залучення коштів від приватних осіб або благодійних організацій, які надають фінансові ресурси у формі грантів; процес збору фінансів та інших ресурсів, що використовуються переважно для реалізації соціально важливих програм.
І. Халий Л. Лунева О. Аксенова	Фандрайзинг є процесом залучення коштів для вирішення соціально важливих проблем і підтримки діяльності громадських організацій. Недоліком є відсутність згадки про інші суб'єкти фандрайзингової діяльності, крім громадських організацій про можливість фінансування науково-дослідних та інших видів проєктів.	Процес залучення коштів, що використовуються як для реалізації соціально важливих проєктів, так і для забезпечення діяльності некомерційних організацій.
Т. Крупський	Фандрайзинг — це залучення ресурсів для вирішення соціально значущих проблем і підтримки неприбуткових організацій. Недоліки: не враховано інших суб'єктів та можливість фінансування наукових і різних проєктів.	Діяльність із залучення фінансових матеріальних та людських ресурсів для підтримки неприбуткових організацій і реалізації їхніх проєктів, спрямованих на досягнення соціально важливих цілей.
О. І. Шнирков, І. О. Мінгазут	Фандрайзинг є комплексною системою заходів для залучення ресурсів, спрямованих на реалізацію некомерційних проєктів. Недоліки: не вказані суб'єкти та джерела фандрайзингової діяльності.	система заходів, спрямована на пошук фінансових та матеріальних ресурсів, необхідних для реалізації некомерційних проєктів.
Центр Філантропії	комплексною системою заходів, що включає пошук, збір та мистецтво залучення ресурсів. Недоліки: не вказані суб'єкти, джерела та види проєктів фандрайзингової	пошук фінансів або ресурсів для реалізації проєктів на певній території, у визначений час та з конкретною метою; збір коштів для діяльності організації;

	діяльності.	мистецтво залучення ресурсів.
--	-------------	-------------------------------

Джерело: складено за [21, с.14]

Отже, фандрайзинг охоплює всі способи залучення коштів для організації, включаючи пожертвування від приватних осіб, корпоративні спонсорства, благодійні заходи, а також гранти. Це комплексний процес, який охоплює стратегію збору коштів, побудову відносин із донорами, організацію подій та просування ініціатив організації.

Грантрайтинг як частина фандрайзингу є специфічною його формою, яка фокусується на написанні заявок на гранти від державних, міжнародних чи приватних фондів. Він включає вивчення вимог донорів, розробку проектних пропозицій і складання заявки, що відповідає конкретним критеріям і цілям грантодавця.

Тому, щоб залучити кошти на реалізацію грантового проекту, варто розуміти його характерні особливості, те, що відрізняє цю діяльність від інших.

1. Орієнтований на ціль.

Проект спрямований на досягнення певної поставленої мети, тобто він є не лише сукупністю реалізованих заходів, наприклад, кількості проведених семінарів. Надзвичайно важливо, щоб ці заходи допомагали досягти конкретної мети, яку ви перед собою поставили. Такою метою може бути, наприклад, вдосконалення механізму надання адміністративних послуг жителям територіальної громади. У такому випадку семінари виступатимуть засобами досягнення цієї мети;

2. Визначений в тривалості

Проект становить певну цілісність, обмежену в часі. Він має визначену дату початку, визначений період тривалості, а отже, й визначену дату закінчення, заплановану мету ми повинні досягти впродовж відведеного на це часу, тому реалізація проекту вимагає значної організаційної майстерності. У проектах з надання міжнародної технічної допомоги дуже суворо підходять до питання дотримання термінів. Якщо встановлено, що дата завершення проекту, наприклад, 1 липня, то це означає, що після цієї дати ви не можете витратити з бюджету

проекту жодної гривні. Якщо ж, незважаючи на це, ви витратите гроші після цього терміну, то їх ніхто не компенсує, і ви будете змушені компенсувати витрати з бюджету власної організації (або територіальної громади);

3. Неповторність

Характеристика означає, що проект є чимось винятковим, що це не рутинна діяльність, яка вже неодноразово виконувалася. Наприклад, не буде проектом щоденна робота державних службовців щодо вирішення питань, з якими звертаються громадяни. Це робота, яка повторюється, до того ж вона належить до типових завдань органу публічної влади. Натомість проект — це комплекс заходів, які в даній конфігурації ще не мали місця, хоча, можливо, багато з них і виконувалися окремо. Саме такий комплекс дій має бути неповторюваним, а не окремі дії самі по собі. Наприклад, ви вже проводили певні семінари для працівників органів виконавчої влади, але тепер плануєте створити цілий навчальний цикл, і саме цей цикл семінарів має визначену мету. Це винятковий комплекс заходів, бо до цього часу такого циклу ще не проводили.

4. Високий ступінь складності

Проект складається із багатьох тісно пов'язаних між собою заходів. Такі заходи проводяться у певній не випадковій послідовності, їх необхідно проводити згідно із запланованим графіком, у визначений час. Як правило, у процесі реалізації проекту бере участь значна кількість осіб, а також зовнішні установи, підприємства або організації, що ще більше ускладнює процес управління проектом. Кожен проект має свій власний виділений бюджет, колектив виконавців, обраних для реалізації проекту, а також відповідні матеріальні ресурси. Не можна виконувати проект без попереднього визначення і забезпечення цих засобів.

Також можна додати ще такі риси проекту:

- однозначне визначення цільових груп і кінцевих бенефіціарів (фізичних або юридичних осіб, які отримують певні вигоди у результаті реалізації проекту);
- чітко визначені знаряддя координації, управління і фінансування;

- наявність системи моніторингу та оцінювання;
- відповідне фінансове та економічне обґрунтування, з якого має бути зрозуміло, що користь від реалізації проекту переважає витрати на нього.

Проект, який заслуговує фінансування, має бути:

- ясним і чітким — містити точні описи видатків, на які потрібне фінансування, та опис робіт, що будуть виконуватися вашою організацією;
- достовірним — містити фактичні матеріали: таблиці, якщо потрібно, схеми та інші матеріали (може виникнути необхідність у попередньому дослідженні, щоб оцінити потреби, а також можливе ставлення людей до того, що пропонує ваша організація);
- важливим — як для вашої організації, так і для розв’язання тієї проблеми, на яку даний проект спрямований. Довгостроковий ефект від проекту може бути додатковим привабливим чинником;
- ефективним — результат проекту має приносити суттєву суспільну користь;
- реалістичним — пропонована робота має бути здійсненою. Необхідно оцінити наявні (або очікувані) ресурси, а також те, наскільки запланована діяльність їм відповідає;
- економічним — мати високий результат при малих витратах «донора»;
- актуальним — по можливості сприяти вирішенню нагальних соціальних проблем сьогодення;
- відповідати інтересам донора та його благодійній політиці [22].

Отже, можна зробити такі висновки, щодо всіх переваг та недоліків отримання грантового фінансування. Порівняльну характеристику можна розглянути в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Порівняльна характеристика отримання грантового фінансування

Переваги	Недоліки
можливість отримати велику суму коштів на певний проміжок часу	грантодавець має обмежені пріоритети, що можуть змінюватися

грантове фінансування вимагає чітких результатів та часових рамок що сприяє покращенню дисциплінуючого фактору організації чи проекту	довготривалий розгляд грантових заявок та присудження фінансування
успішна реалізація проекту несе позитивну ділову репутацію для організації, що дає ймовірність фінансування майбутніх проектів донором	грантова підтримка має обмежені статті фінансування і може не покривати усі витрати проекту
процес подачі заявки та реалізації проекту розвиває навички планування, бюджетування, управління часом та звітності	кошти, одержані у вигляді гранту, тісно прив'язані до цілей конкретного проекту

Джерело: розроблено автором на основі [6].

Висновки до розділу 1

В розділі було розглянуто основні концепції та принципи, що визначають грантове фінансування як ключовий інструмент для реалізації проектів різного характеру. Визначено сутність грантів, що полягає в наданні безповоротної фінансової підтримки для досягнення певних цілей, а також проведено класифікацію грантових програм, що допомагає зрозуміти різноманіття доступних ресурсів. Крім того, проаналізовано механізми отримання та управління грантами, які є критично важливими для успішної реалізації проектів.

Огляд нормативно-правової бази показав, що в Україні існує розвинута система законодавчих актів, що регулюють грантову діяльність, однак виявлені певні недоліки у механізмах надання та використання грантових коштів. Це включає не завжди прозорий процес конкурсу, недостатню гнучкість у взаємодії з донорами та бюрократичні бар'єри, які можуть суттєво обмежувати ефективність використання грантів.

Ключовими характеристиками грантових проектів є орієнтованість на конкретну мету, обмеженість у часі, неповторність, складність та взаємопов'язаність заходів, що входять до їх складу. Важливими також є наявність чітко визначених цільових груп та кінцевих бенефіціарів, система моніторингу та оцінювання, а також економічне обґрунтування.

Проект, який претендує на грант, має бути ясним, достовірним, ефективним та реалістичним, з чітко визначеними ресурсами та відповідними розрахунками. Пропоновані заходи повинні приносити суттєву користь для громади або цільової аудиторії, при цьому бути досяжними за наявними ресурсами та умовами. Ці характеристики важливі для підвищення шансів на успішне залучення фінансування та реалізацію проекту, який може мати значний вплив на розвиток суспільства чи економіки.

Таким чином, розділ підкреслює важливість системного підходу до грантового фінансування для досягнення сталого розвитку та підтримки інноваційних ініціатив.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ГРАНТОВОГО ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Огляд основних грантових програм та донорів в Україні

Підтримка донорів від початку повномасштабного вторгнення стала одним із головних рушіїв відновлення та джерелом забезпечення потреб країни загалом. Однак ефективна співпраця донорів із суспільством та державою можлива лише за умови чіткого розуміння контексту всіма сторонами. Задля цього був проведений аналіз та дослідження, організаціями було проведене мапування і сформована база донорів, що працювали та працюють в Україні протягом 2022-2024 років. До переліку орієнтовно входить 160 організацій згідно дослідження, однак це не остаточна їх кількість.

У 2022-2024 рр. Україну підтримують донори щонайменше з 26 країн світу. Найбільше — із США, Великобританії та Німеччини, на ці три країни припадає 48% усіх досліджуваних організацій. Проведений аналіз донорських організацій, що здійснюють фінансування проектів в Україні, дозволяє класифікувати їх за декількома критеріями. Загалом це українські та міжнародні донори, якщо поділити на дві групи.

За джерелом капіталу можна виділити такі основні групи міжнародних донорів, які доступні для грантоотримувачів з України:

1. Міждержавні організації. До цієї групи донорів належать установи Організації Об'єднаних Націй (Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН), ЮНІСЕФ, Світовий банк, Проєкт «Місцевий розвиток орієнтований на громаду (СВА), тощо) та Європейського Союзу (Європейська комісія, Рада Європи, ОБСЄ,) [23, с.16].

- Програма розвитку ООН (ПРООН)

Організація активно допомагає Україні у впровадженні реформ та розвитку інфраструктури. Зокрема, її зусилля спрямовані на підтримку сталого розвитку, зменшення бідності та відновлення пошкоджених регіонів. ПРООН реалізує проєкти, спрямовані на відновлення інфраструктури та підтримку місцевих

громад. Зокрема, у липні 2023 року голова Одеської ОВА Олег Кіпер зустрівся з представниками ПРООН для обговорення поточних та майбутніх проєктів, що включають фінансування 13 ініціатив на суму близько 1,5 млрд грн. [24].

- ЮНІСЕФ

Ця організація дбає про дітей України, забезпечуючи їм доступ до освіти, охорони здоров'я та психологічної підтримки, особливо в умовах нинішньої кризи. У відповідь на виклики війни ЮНІСЕФ розпочав в Україні масштабну програму гуманітарної підтримки «Спільно», яка забезпечує дітей та їхні родини соціальними послугами та захистом. Дитячий фонд ООН співпрацює з урядом, місцевими органами влади, неурядовими організаціями, волонтерами та приватним сектором заради запуску й розвитку активностей у межах цієї програми. 4 серпня 2024 року МінРеінтеграції у себе на порталі повідомило про те, що уряд Норвегії виділяє 7,4 мільйона доларів на підтримку програм ЮНІСЕФ в Україні [25].

- Світовий банк

Організація надає Україні значні фінансові ресурси, які використовуються для відновлення інфраструктури та підтримки економіки. На сьогодні залучено десятки мільярдів доларів. З лютого 2022 року, Група Світового банку мобілізувала для України понад 51 мільярд доларів США фінансової підтримки. З них, майже 41 мільярд доларів США вже надійшли до України (станом на 13 листопада 2024 року). 95% цього фінансування надали донори з розвитку [26].

- Європейська комісія

Її діяльність в Україні мають багато напрямків, зокрема в грантовій діяльності такі компоненти як «Горизонт Європа» (наука та інновації), Erasmus+ (освіта, молодь, спорт), LIFE (екологічні проєкти), Програми розвитку регіонів (Європейські фонди регіонального розвитку).

Програма «Горизонт Європа» є рамковою програмою ЄС з досліджень та інновацій на 2021–2027 роки із загальним бюджетом 95,5 млрд євро. Українські науковці та інноватори мають можливість брати участь у цій програмі, отримуючи гранти на проведення досліджень та впровадження інноваційних проєктів [27].

Програма LIFE спрямована на підтримку проєктів у сфері охорони довкілля та клімату. Загальний бюджет на 2021–2027 роки становить 5,4 млрд євро, з яких 3,5 млрд євро передбачено на екологічні проєкти, а 1,9 млрд євро — на кліматичні заходи. Українські організації можуть подавати заявки на гранти в межах цієї програми [28].

В липні 2024 року Європейська комісія надала позитивну оцінку для надання першої регулярної виплати в межах Програми «Ukraine Facility» обсягом майже 4,2 млрд євро для підтримки макрофінансової стабільності України та функціонування системи державного управління [29].

Ці програми та ініціативи демонструють всебічну підтримку Європейської комісії у розвитку різних сфер в Україні через грантове фінансування.

- Рада Європи

Рада Європи активно підтримує Україну через реалізацію Плану дій на 2023–2026 роки «Стійкість, відновлення та відбудова». Цей план спрямований на зміцнення правової системи, захист прав людини та сприяння реформам.

Співпраця з Асоціацією міст України — для запровадження найвищих стандартів місцевого самоврядування. З правоохоронними органами — надання підтримки у створенні необхідних передумов для кращого впровадження стандартів та застосування практик, що підсилюють ефективність розслідувань щодо порушень прав людини, у тому числі у протидії відмивання коштів. Це не класичні гранти для бізнесу чи громадських організацій, багато ініціатив Ради Європи мають елементи фінансової підтримки у вигляді сприяння реалізації соціально важливих проєктів [30].

2. Урядові донори. Це можуть бути грантові програми окремих закордонних органів влади (Агенство США з міжнародного розвитку (USAID), Канадське агентство міжнародного розвитку (CIDA), Шведське агентство з питань міжнародної співпраці та розвитку (SIDA) та ін.), або посольств іноземних держав в Україні (США, ФРН, Норвегії тощо) [23, с.16]

- Агенство США з міжнародного розвитку - USAID

Мета підтримки, яку USAID надає у сфері розвитку – допомогти Україні стати демократичною країною з високим рівнем добробуту та дієвими, підзвітними, прозорими інституціями. Протягом 30 років співпраці з Україною, USAID сприяє розвитку економіки на широкій суспільній базі, здійсненню демократичних реформ, діяльності вільної преси та потужного громадянського суспільства, а також прозорій системи охорони здоров'я, що належно реагує на потреби громадян [31].

Загалом грантові програми від USAID в Україні діють компонентами.

Програма «Конкурентоспроможна економіка України»: Спрямована на підтримку середніх і великих переробних підприємств для розширення виробництва та створення нових продуктів. У 2024 році було надано близько 30 грантів обсягом від \$150 000 до \$500 000. Також у 2023 була програма підтримки для малих та середніх підприємств. Наразі від компоненту діють грантові програми в натуральній формі (у формі консультаційної підтримки)

Проект «Економічна підтримка України» (ERA): Підтримує розвиток малого та середнього бізнесу, надаючи гранти на впровадження інновацій та розширення ринків збуту. В 2024 році діяла грантова програма «Будуємо майбутнє української логістики та експорту». Період подання заявок офіційно завершено. Ця грантова можливість створена для підтримки економічного відновлення України, зосереджуючись на зміцненні експорту сільськогосподарської продукції та логістичних потужностей, а також на вдосконаленні інфраструктури та процесів на західних кордонах України. Зокрема в Одеській області за рахунок цієї програми реалізується проект на паромній переправі “Орловка-Ісакча” [32].

USAID АГРО - Програма USAID з аграрного і сільського розвитку спрямована на прискорення економічного розвитку сільських громад України, які найбільше потребують економічного зростання. Програма діяла з 15 листопада 2019 року по 14 листопада 2024 року. Основні напрямки діяльності зосереджені на підтримка малих та середніх агровиробників, розвиток аграрних ринків: сприяння доступу до нових ринків збуту та покращення логістичних ланцюгів,

впровадження інновацій та технологій: заохочення використання сучасних агротехнологій та практик та підтримку аграрних громад розвиток інфраструктури та послуг у сільській місцевості.

Зараз USAID продовжує свою діяльність з аграрного розвитку AGRI-Ukraine. За час від липня 2022 року AGRI-Україна вже допомогла понад 15 тисячам українських аграріїв (або 34% зареєстрованих сільгоспвиробників країни) отримати насіння, добрива, засоби захисту рослин та зберігання продукції, а також фінансові ресурси для виробництва с/г продукції. Ця підтримка допомогла зберегти та зібрати понад 5,5 мільйонів тонн зерна, що принесло понад 1 мільярд доларів доходу для української економіки [33].

Також для підтримки аграрного сектору була відкрита нова програму USAID “HARVEST” спрямована на підвищення продовольчої безпеки, покращення продуктивності сільського господарства та впровадження сталих практик. Мета гранту – стимулювати інновації, розвивати нові технології та забезпечити доступ до ресурсів для фермерів, що в результаті призведе до зростання економіки та покращення життя населення. Програма «Врожай» підтримуватиме сільськогосподарський сектор в усіх регіонах України, окрім тимчасово окупованих територій. Програма USAID «Врожай» передбачає надання приблизно до 1 584 000 000 грн в рамках 20-50 передбачуваних грантів. Очікується, що сума кожного гранту може коливатися від 3 960 000 до 198 000 000 грн, але остаточна сума залежатиме від грантової діяльності та остаточних переговорів і може бути нижчою або вищою за цей діапазон.

- Канадське агентство міжнародного розвитку (CIDA)

В липні 2024 року Посольство Канади в Україні оголошує щорічний конкурс заявок до Канадського фонду підтримки місцевих ініціатив. CFLI – це програма, призначена для підтримки невеликих, але високоефективних проєктів у країнах, які мають право на міжнародну технічну допомогу від уряду Канади, в сферах, які узгоджуються з пріоритетними напрямками діяльності Міністерства закордонних справ Канади. Програма спрямована на підтримку проєктів, розроблених переважно місцевими партнерами. Невеликі проєкти з бюджетом від

30 000 до 50 000 канадських доларів відбиралися та затверджувалися Посольством Канади в Україні. Проєкти стосувалися підтримки цілей української Формули миру та канадського порядку денного «Жінки, мир, безпека», підтримки ветеранів, Зміцнення української ідентичності з метою соціальної згуртованості [34].

- Шведське агентство з питань міжнародної співпраці та розвитку (Sida)

Sida співпрацює з Україною з 1998 року через підтримку незалежних ЗМІ, громадянського суспільства, екологічну роботу та соціальні реформи. Після повномасштабного вторгнення Росії в лютому 2022 року довгострокова робота змінилася й зосереджена на відновленні інфраструктури, зруйнованої війною, і на відновленні економіки. Sida продовжує підтримувати соціальні реформи, розпочаті до війни. Завдяки гуманітарним зусиллям Sida надає підтримку людям, які постраждали від війни.

Підтримка Sida в Україні в 2023 році

- Повна допомога розвитку - 1,4 мільярда шведських крон
- Розвиток співробітництва - 905,8 млн шведських крон
- Гуманітарна допомога - 462,3 млн шведських крон [35].

Sida підтримує такі напрямки:

1. Реконструкція
2. Зелений перехід і сталий розвиток
3. Інклюзивний економічний розвиток,
4. Підприємництво та торгівля
5. Безпека та стабілізація Права людини,
6. Демократія, верховенство права та гендерна рівність
7. Гуманітарна підтримка.

3. Суспільні донори можуть бути як національними (наприклад німецькі фонди політичних партій – Фонд К. Аденауера, Фонд Ф.Наумана та ін.) так і міжнародними (наприклад PHARE - Програма демократії, Міжнародний фонд “Відродження”, Міжнародний Вишеградський фонд). Вони будуються відповідно

на фінансових надходжень з однієї або декількох країн та зобов'язані звітувати перед тими на чий гроші вони існують [23, с.16].

- Міжнародний фонд «Відродження» (IRF)

Міжнародний фонд «Відродження» — одна з найбільших українських благодійних фондів, що з 1990-го року розбудовує в Україні відкрите суспільство де кожен відчуває себе гідно, де громадяни включені в творення держави, а влада є прозорою та відповідальною. Працює над розбудовою України, в якій права людини надійно захищені, а позитивні зміни працюють на благо громадян. Фонд заснований філантропом Джорджем Соросом і є частиною міжнародної мережі Фондацій Відкритого Суспільства (Open Society Foundations).

Протягом року на сайті фонду є постійно відкриті грантові конкурси, що стосуються євроінтеграції та міжнародної солідарності, допомоги ветеранам та військовим, стимулювання соціальної згуртованості, збереженості стійкості демократії.

У 2023 році підтримка Фондом організацій громадянського суспільства досягла рекордних 653 мільйонів гривень, що стало найбільшим показником за всю 33-літню історію. Було підтримано 393 проекти від 236 організацій громадянського суспільства, великих і малих. Мінімальна сума гранту склала 100 тис грн, максимальна - 20 млн. грн. Середній розмір гранту - 1,8 млн грн. Найчастіше Фонд надавав гранти в розмірі від 400 тисяч грн до 1 млн грн. Тривалість більшості проектів складала від 3 до 6 місяців. Лише 60 проектів розраховані на тривалість в більше ніж рік. Загалом з початку повномасштабного вторгнення фонд підтримував понад 1200 проектів [36].

- Британська рада в Україні.

Британська Рада в Україні підтримує культурні ініціативи, розвиток громадянського суспільства та освіти. Вона реалізує грантові програми для підтримки соціальних інновацій та взаємодії між Україною та міжнародними партнерами. Це гранти на культурну діяльність в Україні за участю Великої Британії, що спрямовані на підтримку публічних заходів у всіх культурних і креативних секторах, що залучають британський культурний досвід та

експертизу. Ці гранти надаються у розмірі до 6 000 фунтів стерлінгів на один проєкт. Також є гранти для партнерств між закладами вищої освіти Великої Британії та України, що мають на меті сприяти співпраці між університетами двох країн, підтримуючи обмін знаннями та розвиток спільних проєктів [37].

- Німецький фонд Маршалла США (GMF)

Це суспільний донор, що підтримує Україну через різноманітні ініціативи, спрямовані на демократичні та економічні реформи, розвиток громадянського суспільства та відновлення інфраструктури. На початку року фонд запустив грантову програму Ukraine: Relief, Resilience, Recovery - новий конкурс проектних пропозицій для організацій громадянського суспільства та незалежних ЗМІ з Україна. Програма включає такі напрямки:

- Надзвичайна підтримка: Гранти до 25 000 доларів США (3–12 місяців) для задоволення нагальних потреб активістів і медіа, включаючи доступ до соціальних послуг, переселення та тимчасове проживання.
- Відновлення та розбудова потенціалу для ОГС: Гранти до 25 000 доларів США (3–12 місяців) для відновлення діяльності організацій, придбання обладнання, надання юридичної допомоги та підтримки команди.
- Розбудова потенціалу на деокупованих територіях: Гранти до 25 000 доларів США (3–12 місяців) на підтримку організацій, які працюють із переселенцями та місцевими мешканцями, включаючи навчальні тренінги з безпеки.
- Медіа-підтримка: Гранти до 25 000 доларів США (3–12 місяців) для забезпечення зарплат, обладнання та створення контенту, спрямованого на боротьбу з дезінформацією та підтримку журналістів.
- Освітні проєкти та молодіжні ініціативи: Гранти до 25 000 доларів США (3–12 місяців) для підтримки проєктів, що відновлюють національну пам'ять, ідентичність і стратегії післявоєнної відбудови на місцевому рівні [38].

2.2. Стан залучення міжнародних грантів в українську економіку

Стандартною характеристикою для сегментування донорів є просторове охоплення їхніх проєктів — уся країна або конкретний регіон чи громада. У 2022–2024 роках кількість проєктів всеукраїнського масштабу перевищила локальні в 1,5 рази. Ключову роль у визначенні локації відіграють такі фактори, як наближеність до лінії бойових зіткнень, ефект, цільова аудиторія, наявні ресурси та інші. До всеукраїнських віднесено як загальнонаціональні проєкти, так і проєкти регіонального рівня, що реалізуються у всіх областях (за винятком тимчасово окупованих територій). Наприклад, LEGO Foundation фінансує проєкт «Create with Anything» («Створюй з будь-чого»), учасниками якого можуть стати педагоги, батьки та діти дошкільного віку зі всієї України.

Локальні проєкти, навпаки, зосереджені на окремих територіях та громадах. Найбільшу кількість таких проєктів, близько 128, зафіксовано в Київській області, яка постраждала в перші тижні повномасштабного вторгнення у 2022 році. Наприклад, Nordic Environment Finance Corporation (NEFCO) впроваджує програму «Відновлення об'єктів критичної інфраструктури, Україна», що фінансується Європейським Союзом. Її метою є ремонт та модернізація систем опалення, водопостачання та очищення стічних вод. Угода щодо цієї програми була підписана з NEFCO 12 містами і селищами Київської області. У чотирьох із них, за словами головної радниці з інвестицій NEFCO Юлії Шевчук, на кінець листопада 2023 року вже розпочато прокладання комунікацій. Завершення програми заплановано на 30 липня 2024 року [39].

Окрім того, за насиченістю проєктами вирізняються Дніпропетровська та Харківська області (60 і 58 проєктів відповідно), що, ймовірно, пояснюється підвищеною загрозою ураження населення та інфраструктури. У Львівській області реалізовано 58 проєктів, що свідчить про особливу увагу донорів до цього регіону, зокрема як до відносно безпечної території, де приймаються вимушені переселенці та лікуються постраждалі.

Співпраця України з деякими донорськими та партнерськими організаціями триває з 1990-х років. Серед таких, наприклад: Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Програма розвитку ООН в Україні (UNDP

Ukraine), Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) тощо. Відзначено що у 2022 році кількість започаткованих проєктів зросла практично у 4 рази (175 проєктів у 2022 році проти 45 у 2021). Позитивна тенденція до збільшення кількості нових проєктів збереглася і у 2023 році.

Рис 2.1. Кількість започаткованих проєктів по роках

Джерело: складено автором за [40].

Згідно рис.2.2. у 2022 році найбільша кількість започаткованих проєктів була спрямована на гуманітарне реагування — це становило 33% від загальної кількості.

Близько 34% проєктів охоплювали такі сфери, як безпека та гуманітарне розмінування, демократія та ефективне управління, реформи, охорона здоров'я, освіта та наука.

Відзначено, що підтримка ветеранів становила лише 3% від загальної кількості започаткованих у 2022 році проєктів. Найменше проєктів було спрямовано на боротьбу з корупцією. У 2023 році проєкти, спрямовані на гуманітарне реагування, знову посіли перше місце за кількістю. Водночас у два рази зросла кількість проєктів, пов'язаних із фізичною відбудовою інфраструктури.

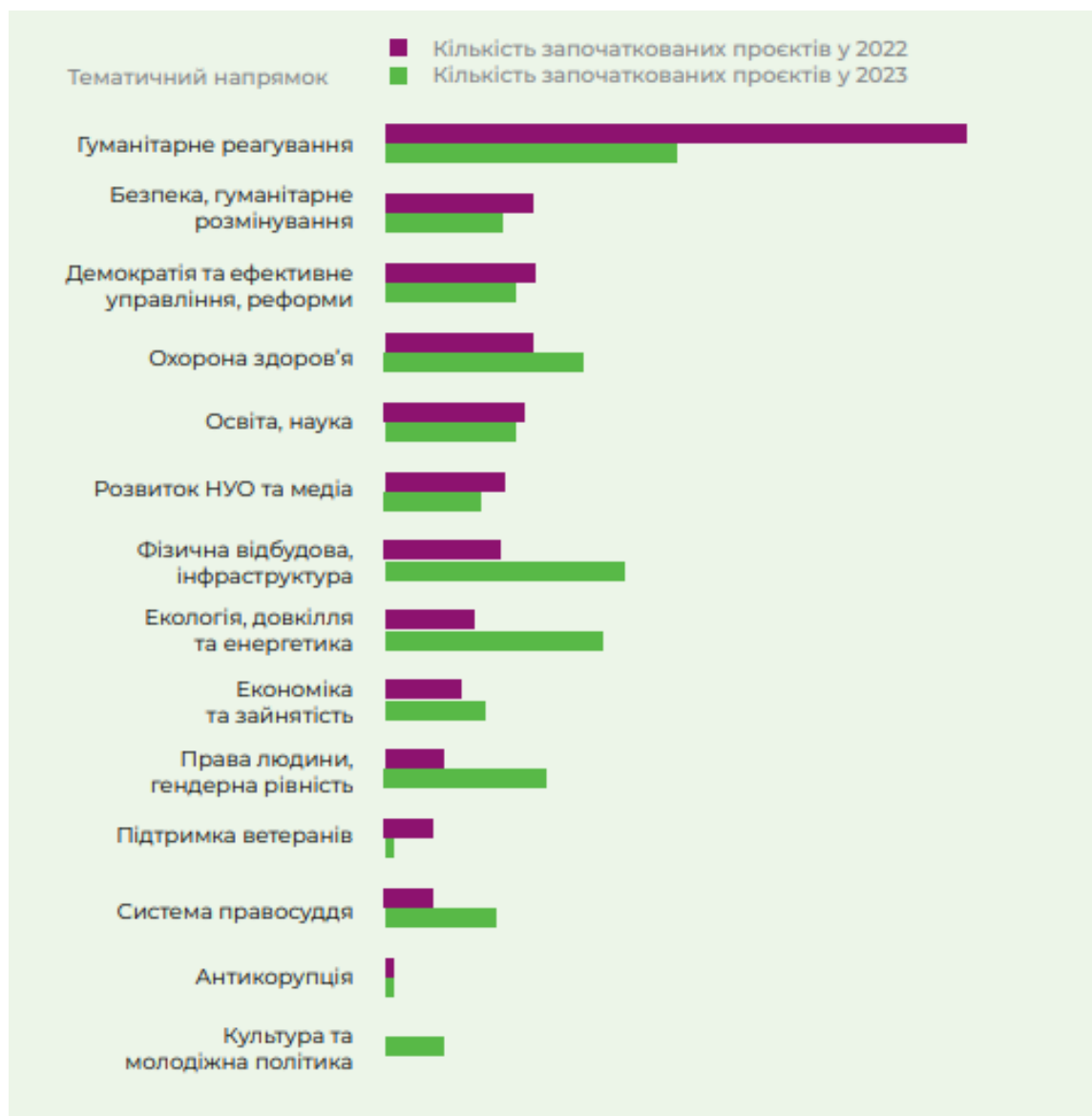

Рис.2.2. Кількість започаткованих проєктів у 2022-2023 роках

Джерело: складено автором за [40].

Також у 2023 році були започатковані проєкти у сферах культури та молодіжної політики. Підтримка проєктів, спрямованих на ветеранів, а також ініціатив у сфері антикорупції, залишилася на низькому рівні.

В межах дослідження було проведено серію інтерв'ю з 10 представниками донорських та міжнародних організацій і програм, які працюють в Україні, а саме:

1. Агентство США з міжнародного розвитку в Україні;
2. Ініціативний центр сприяння активності та розвитку громадського почину «Єднання»;
3. Міжнародний фонд «Відродження»;

4. Представництво Європейського Союзу в Україні;
5. Представництво «Фонду Фрідріха Науманна за Свободу» в Україні;
6. Програма розвитку ООН в Україні;
7. Програма MATRA Посольства Нідерландів в Україні;
8. Фонд «Євразія»;
9. РАСТ в Україні;
10. Дитячий фонд ООН в Україні.

Під час формування тематичних напрямів донори та партнери зазвичай керуються статутними та загальноприйнятими цінностями і принципами. Крім того, часто орієнтиром слугують Цілі сталого розвитку (ЦСР) [41].

На практиці в межах одного проєкту чи програми часто комбінуються кілька цілей, що сприяє комплексному вирішенню суміжних проблем. Проте такий підхід ускладнює чітку ідентифікацію напрямку конкретного проєкту.

На основі аналізу майже 700 звітів та супровідних документів було визначено 14 основних тематик і виділено найбільш поширені завдання в межах кожної з них, які можна переглянути в рис.2.3.

Протягом 2022–2024 років донори найбільше звертали увагу на гуманітарне реагування, яке становить 17,2% від загальної кількості розглянутих проєктів. Це логічно, оскільки в умовах війни гуманітарна допомога була одним із найважливіших напрямів. Друге місце за кількістю проєктів посіли відбудова та інфраструктура, на які припадає 9,4%. Це відображає нагальну потребу у відновленні зруйнованих об'єктів та інфраструктури, що стали жертвами бойових дій.

Рис.2.3. Розподіл проєктів, чинних у 2022-2024 роках, за тематичними спрямуваннями, (%)

Джерело: складено автором за [40].

Ще 31,6% проєктів розподіляються майже порівну між кількома іншими важливими напрямками: «Демократія та ефективне управління, реформи», «Екологія, довкілля та енергетика» та «Охорона здоров'я». Ці сфери також потребують значної уваги, адже після активних бойових дій важливо забезпечити стабільність у суспільстві, зберігати навколишнє середовище та розвивати систему охорони здоров'я, особливо для тих, хто постраждав від війни.

Однак підтримка ветеранів та антикорупційні проєкти, на жаль, займають дуже малу частку — близько 1% від загальної кількості проєктів. Це означає, що хоча ці питання є важливими, їх фінансування і реалізація не отримують такої ж підтримки, як інші сфери. Водночас варто відзначити, що антикорупційні заходи, наприклад, проєкти ЄС (EUACI) або програма «Електронне урядування задля

підзвітності влади» (EGAP), часто включаються як додаткові компоненти в інші проекти, що дозволяє підтримати боротьбу з корупцією навіть в рамках більш широких ініціатив [42].

Описуючи всі напрямки по яких донори залучили кошти, можна проаналізувати які це були орієнтовні завдання донорських проектів і програм за тематичними спрямуваннями.

1. Антикорупція

Виділення коштів на допомогу державному сектору та органам місцевого самоврядування для впровадження принципів прозорості та підзвітності в їхній діяльності. Підтримка проектів, що сприяють покращенню антикорупційних механізмів та розвитку відповідної інфраструктури для боротьби з корупцією.

2. Безпека, гуманітарне розмінування

Фінансування на облаштування бомбосховищ у постраждалих районах для забезпечення безпеки цивільного населення. Витрати на закупівлю техніки та обладнання для збору та ліквідації вибухонебезпечних предметів і речовин, що сприяє мінімізації ризиків для життя людей та відновленню безпеки на територіях, де відбувалися бойові дії.

3. Гуманітарне реагування

Витрати на надання екстреної медичної допомоги постраждалим, у тому числі психологічної підтримки для населення, яке пережило стресові ситуації. Виділення коштів на забезпечення постраждалих продуктовими наборами, гігієнічними засобами та товарами першої необхідності, зокрема для внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Фінансування на організацію розселення ВПО, постачання питної води, гігієнічні заходи для дотримання норм санітарії та надання грошової допомоги для вирішення нагальних потреб населення.

4. Демократія та ефективне управління, реформи

Кошти на експертну підтримку реформування державних інституцій відповідно до європейських стандартів, що включають вдосконалення управлінських процесів і підвищення ефективності державних органів. Фінансування проектів, спрямованих на розвиток громад, місцевого

самоврядування, підтримку процесу децентралізації, а також сприяння впровадженню цифрових технологій та розвитку електронних послуг.

5. Екологія, довкілля та енергетика

Виділення коштів на розвиток альтернативних джерел енергії та підтримку екологічних ініціатив для забезпечення сталого розвитку. Інвестиції в модернізацію енергетичної системи відповідно до екологічних норм ЄС, на підтримку освітніх ініціатив щодо правильного природокористування та законодавчого регулювання «зеленого» курсу відбудови.

6. Економіка та зайнятість

Прямі інвестиції в різні сектори економіки, зокрема промисловість, будівництво, аграрний сектор, торгівлю та фінансову сферу, для сприяння економічному відновленню країни. Підтримка малого та середнього бізнесу в питаннях релокації, відновлення, старту та розвитку, без врахування ветеранського бізнесу.

7. Культура та молодіжна політика

Фінансування проектів, що сприяють підтримці окремих митців, організацій громадянського суспільства (ОГС) та культурних закладів. Підтримка заходів, що залучають молодь до соціокультурної, громадської та політичної діяльності, включаючи участь у процесах ухвалення рішень.

8. Освіта, наука

Виділення коштів на матеріально-технічне забезпечення закладів освіти та ОГС для організації освітнього процесу. Інвестиції в підвищення кваліфікації педагогічного та науково-педагогічного персоналу, удосконалення освітніх програм та сприяння реформам у секторі науки та освіти.

9. Охорона здоров'я

Кошти на надання медичних та соціальних послуг, фінансування на закупівлю медичного обладнання, а також на навчання та підвищення кваліфікації медичного персоналу. Підтримка медичних закладів через фінансування та надання медичних матеріалів для забезпечення стабільної роботи в умовах воєнного стану.

10. Підтримка ветеранів

Виділення коштів на фізичну та психологічну реабілітацію ветеранів, підтримку їхньої адаптації до цивільного життя. Фінансування навчання та перекваліфікації, а також інституційну підтримку ветеранських ОГС. Підтримка ветеранського бізнесу, зокрема через спеціальні програми.

11. Права людини, гендерна рівність

Кошти на підтримку інклюзивності та доступу до соціальних послуг для всіх груп населення, включаючи найбільш вразливі категорії. Підтримка правозахисної діяльності, забезпечення рівних прав жінок і чоловіків у різних сферах життя.

12. Розвиток ОГС та медіа

Фінансування для забезпечення ОГС та медіа необхідною матеріально-технічною базою для ефективної роботи. Підтримка освітніх ініціатив для представників ОГС, медіа та державних органів щодо правового регулювання їхньої діяльності.

13. Система правосуддя

Виділення коштів на виявлення та документування воєнних злочинів, забезпечення доступу до правосуддя, зокрема для осіб на нещодавно звільнених територіях. Підтримка підвищення кваліфікації фахівців у галузі права.

14. Фізична відбудова, інфраструктура

Інвестиції в відбудову пошкоджених інфраструктурних об'єктів, включаючи житлові будинки, дороги, мости, школи та лікарні. Впровадження енергоощадних технологій під час ремонту та реконструкції пошкодженого майна, що дозволяє знизити витрати енергії в майбутньому.

2.3. Проблеми та перешкоди в залученні грантових коштів

В сучасних умовах розбудови українського суспільства важливим інструментом для вирішення нагальних проблем і забезпечення сталого розвитку є реалізація проєктів, що фінансуються за рахунок державних і міжнародних

грантів. Грантова підтримка сприяє досягненню цілей у різних сферах, включаючи економіку, безпеку, екологію, соціальну допомогу, освіту та інші напрямки, які визначають пріоритети розвитку держави та територіальних громад. Однак успішне залучення таких ресурсів залежить від здатності відповідних організацій адаптуватися до сучасних викликів і ефективно використовувати надані можливості. Проте проаналізовано, що виникають такі проблеми та перешкоди в залученні грантового фінансування.

1. Обмежене ресурсне забезпечення

Багато новостворених територіальних громад, особливо невеликих, стикаються з нестачею ресурсів, необхідних для сталого соціально-економічного розвитку. Це ускладнює реалізацію стратегічних планів розвитку територій і проєктів, спрямованих на досягнення цих цілей. Тому громади потребують додаткових фінансових надходжень.

2. Недостатній рівень знань і навичок

Представникам місцевих органів влади часто бракує досвіду та знань у сфері проєктного менеджменту. Зокрема, це стосується розробки, впровадження та управління проєктами, а також обізнаності щодо доступних державних і міжнародних грантових програм. Окремим викликом є потреба у володінні професійною англійською мовою, яка є важливою для успішного грантрайтингу та управління проєктами.

3. Законодавча неузгодженість

В Україні зберігається проблема недостатньої узгодженості законодавства та відсутності чіткої методології розробки стратегій. Це створює формальний підхід до стратегічного планування регіонального розвитку, що негативно впливає на якість планування, підготовки та реалізації проєктів на місцевому та регіональному рівнях.

4. Типові помилки у проєктуванні

Розробка проєктів нерідко супроводжується такими системними недоліками, як поверхневий аналіз проблеми, недостатньо чітке визначення мети, розбіжність між заявленими цілями та актуальною проблематикою, спроби

вирішити занадто багато завдань у межах одного проєкту, а також ігнорування ризиків чи формальний підхід до їхнього аналізу. Усе це негативно позначається на якості проєктів, що призводить до відмови у фінансуванні. Водночас на результативність впливає і слабка організація роботи, недостатня координація між владою та громадськістю, а також нехтування принципами відкритості й публічності.

5. Втрата віри у результат

Часті невдачі під час спроб отримати фінансування через невідповідність проєктів вимогам грантодавців демотивують керівників територіальних громад та проєктних менеджерів. Це посилює зневіру у можливості залучення додаткових коштів і знижує ініціативність у створенні нових заявок.

6. Недостатній рівень професійної підготовки

Ефективний пошук фінансування вимагає високого рівня професійної компетенції посадовців, їхньої зацікавленості у результатах та готовності до співпраці з зацікавленими організаціями. Однак, навчальні програми, спрямовані на підготовку та підвищення кваліфікації державних службовців і представників органів місцевого самоврядування, часто не охоплюють такі важливі аспекти, як управління проєктами відповідно до міжнародних стандартів. Це обмежує можливості підвищення ефективності роботи у сфері залучення грантових ресурсів.

Отже виокремлено такі проблеми та перешкоди, що виникають при залученні грантових коштів та помилки при написанні грантових програм.

1. Недостатнє ресурсне забезпечення
2. Брак знань і навичок у сфері проєктного менеджменту
3. Неузгодженість законодавчої бази
4. Системні помилки у розробці проєктів
5. Зниження мотивації та зневіра в успіху
6. Низький рівень професійної компетенції

Для ефективного залучення грантових коштів, громади стикаються з низкою потреб, які необхідно задовольнити, щоб подолати існуючі перешкоди та

реалізувати потенціал соціально-економічного розвитку. Вони стосуються навчання фахівців, інформаційного забезпечення та інституційної підтримки, спрямованих на підвищення спроможності розробляти та впроваджувати якісні проекти. В рисунку 2.4 зображено комплексний підхід до вирішення проблеми.

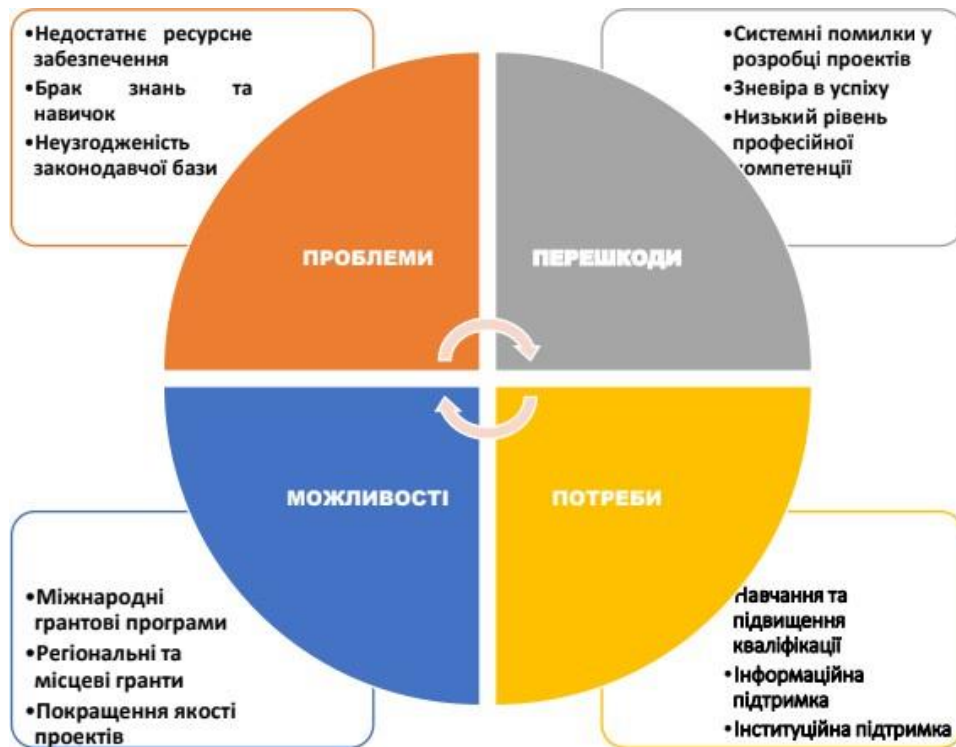

Рис.2.4. Зведений аналіз проблем, викликів, можливостей і потреб у залученні грантових ресурсів

Джерело: [43].

Щоб подолати наявні проблеми та перешкоди в залученні грантових коштів, необхідно впровадити системний підхід до їх вирішення. Він включає розвиток професійної компетенції службовців, покращення інформаційного забезпечення, удосконалення законодавчої бази та створення сприятливих умов для інституційної підтримки громад. Впровадження таких заходів не лише дозволить підвищити якість проектів, але й зміцнить довіру до грантових механізмів як ефективного інструменту фінансування соціально-економічних ініціатив.

1. Навчання та підвищення кваліфікації.

Службовці територіальних громад мають потребу у вдосконаленні своїх знань і навичок у сфері проєктного менеджменту. Це стосується планування, розробки, управління та оцінювання проєктів. Формування «колективної проєктної компетентності» органів місцевого самоврядування сприятиме створенню якісних проєктів і залученню грантових ресурсів. Особливу увагу слід приділити точному плануванню, складанню бюджетів та пошуку фінансових ресурсів через грантові конкурси.

2. Інформаційна підтримка.

Громадам та бізнесу необхідно забезпечити доступ до актуальної інформації про грантові програми: їхні умови, розміри фінансування, дедлайни подання заявок та інші важливі аспекти. Регулярний моніторинг спеціалізованих платформ і вебсайтів, що публікують грантові конкурси, допоможе громадам оперативно виявляти доступні фінансові можливості для реалізації проєктів.

3. Інституційна підтримка

Необхідна допомога у вигляді консультацій і методологічної підтримки від міжнародних донорів і неурядових організацій. Це сприятиме поширенню ефективних практик стратегічного планування та управління проєктами.

Важливо створювати громадські організації та комунальні підприємства, які стануть посередниками у взаємодії з донорами та відповідальними за реалізацію проєктів. Додатково слід запровадити єдині стандарти управління проєктами у муніципальних структурах для забезпечення прозорості та ефективності.

Цей аналітичний огляд демонструє, що для ефективного залучення коштів грантових програм ЄС місцеві територіальні громади потребують покращення знань та навичок, інституційної та інформаційної підтримки, а також більшої зосередженості на якісному управлінні проєктами. В таблиці 2.1 зображено проблеми та вирішення щодо залучення грантових ресурсів.

Таблиця 2.1

Перелік проблем та їх вирішень щодо залучення грантових ресурсів

Проблеми	Вирішення проблем
Недостатнє ресурсне забезпечення для соціально-економічного розвитку територіальних громад.	Залучення додаткових фінансових ресурсів через грантові програми для забезпечення стратегічного розвитку громад.
Низький рівень знань та навичок у сфері проектного менеджменту серед представників місцевого самоврядування.	Навчання представників місцевого самоврядування сучасним методам проектного менеджменту, управління проектами та англійській мові.
Неузгодженість законодавчої бази та відсутність чіткої методології розробки стратегій.	Розробка та впровадження чіткої законодавчої бази і методології для стратегічного планування.
Системні помилки у розробці проектів, включаючи слабкий аналіз проблем та некореляцію цілей.	Впровадження системного підходу до розробки проектів із врахуванням аналізу проблем, ризиків та чіткої кореляції цілей.
Зневіра в успіху через попередні невдачі у фінансуванні проектів.	Підтримка мотивації розробників проектів через навчання, консультації та успішні приклади реалізації проектів.
Низький рівень професійної компетенції у пошуку альтернативних джерел фінансування.	Запровадження програм підвищення кваліфікації та навчальних курсів з управління проектами за міжнародними стандартами.

Джерело: розроблено автором на основі дослідження

Аналіз проблем у сфері залучення грантових коштів виявив низку системних перешкод, які стримують громади та бізнес у використанні цих можливостей для розвитку. Проблеми, такі як недостатнє ресурсне забезпечення, брак професійної компетенції та інформаційної підтримки, мають комплексний характер і вимагають структурованого підходу до їх вирішення. Запропоновані шляхи вирішення демонструють, що акцент має бути зроблений на навчанні та підвищенні кваліфікації працівників органів місцевого самоврядування, удосконаленні законодавчої бази, покращенні комунікації між владою та громадою, а також створенні сприятливих умов для залучення міжнародних донорів.

Інституційна підтримка, консультації, а також обмін кращими практиками

допоможуть громадам більш ефективно планувати і реалізовувати проєкти, спрямовані на стале соціально-економічне зростання. Таким чином, комплексне впровадження запропонованих рішень сприятиме підвищенню рівня готовності громад до участі у грантових конкурсах, зміцненню їхньої фінансової незалежності та забезпеченню сталого розвитку територій.

Висновки до розділу 2

Аналіз міжнародного грантового фінансування в Україні показує, що країна має значний потенціал у залученні грантових коштів для підтримки економічного та соціального розвитку. Програми міжнародного грантового фінансування, особливо в таких сферах, як охорона здоров'я, екологія, освіта та інфраструктура, мають важливе значення для реалізації стратегічних ініціатив на рівні місцевих громад і держави загалом. Однак для успішної реалізації грантових проєктів важливою є глибока обізнаність щодо доступних можливостей, відповідні навички у сфері проектного менеджменту та правильно організована комунікація з грантодавцями.

Дослідження стану залучення міжнародних грантів в економіку України свідчить про певні позитивні зрушення, але ще існують значні недоліки в структурі використання цих коштів. Зокрема, важливим є питання ефективності використання фінансів, їх спрямування на стратегічні проєкти, що мають довгостроковий ефект. Водночас, брак інформації про грантові програми, недостатня кваліфікація представників органів місцевого самоврядування та інші адміністративні бар'єри залишаються серйозними перешкодами для більш ефективного залучення грантів.

Відзначено що у 2022 році кількість започаткованих проєктів зросла практично у 4 рази (175 проєктів у 2022 році проти 45 у 2021). Позитивна тенденція до збільшення кількості нових проєктів збереглася і у 2023 році.

Це свідчить про те що тенденція до збільшення залучення грантових коштів триває.

У 2022 році найбільша кількість започаткованих проєктів була спрямована на гуманітарне реагування — це становило 33% від загальної кількості.

Близько 34% проєктів охоплювали такі сфери, як безпека та гуманітарне розмінування, демократія та ефективне управління, реформи, охорона здоров'я, освіта та наука.

Підтримка ветеранів становила лише 3% від загальної кількості започаткованих у 2022 році проєктів. Найменше проєктів було спрямовано на боротьбу з корупцією. У 2023 році проєкти, спрямовані на гуманітарне реагування, знову посіли перше місце за кількістю. Водночас у два рази зросла кількість проєктів, пов'язаних із фізичною відбудовою інфраструктури.

Протягом 2022–2024 років донори найбільше звертали увагу на гуманітарне реагування, яке становить 17,2% від загальної кількості розглянутих проєктів. Це логічно, оскільки в умовах війни гуманітарна допомога була одним із найважливіших напрямів. Друге місце за кількістю проєктів посіли відбудова та інфраструктура, на які припадає 9,4%. Це відображає нагальну потребу у відновленні зруйнованих об'єктів та інфраструктури, що стали жертвами бойових дій.

31,6% проєктів розподіляються майже порівну між кількома іншими важливими напрямками: «Демократія та ефективне управління, реформи», «Екологія, довкілля та енергетика» та «Охорона здоров'я». Ці сфери також потребують значної уваги, адже після активних бойових дій важливо забезпечити стабільність у суспільстві, зберігати навколишнє середовище та розвивати систему охорони здоров'я, особливо для тих, хто постраждав від війни.

Однак підтримка ветеранів та антикорупційні проєкти, на жаль, займають дуже малу частку — близько 1% від загальної кількості проєктів.

Отже це свідчить про те, що з початком війни проблема була в гуманітарному забезпеченні першочергово, адаптуючись постало питання відновлення та відбудови.

Щодо проблем і перешкод у процесі залучення грантових коштів, то варто відзначити, що серед найбільших труднощів є складнощі у розробці проєктів та

їхній відповідності вимогам грантодавців, а також недосконалість методології стратегічного планування на рівні місцевих органів влади. Проблеми, такі як відсутність чіткої координації та недостатній рівень професійних компетенцій, значно ускладнюють процес залучення фінансування.

Тому, для успішної реалізації міжнародних грантових програм в Україні необхідно сприяти розвитку кваліфікації місцевих органів самоврядування, забезпечити належну інформаційну підтримку та інтеграцію кращих практик управління проектами.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ГРАНТОВОГО ФІНАНСУВАННЯ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

3.1. Вплив грантів на розвиток різних секторів економіки

Для донорів важливо, щоб їхні стратегічні цілі відповідали пріоритетам держави. Однак, деякі відзначають відсутність консультацій з боку держави щодо цих пріоритетів. Коли ж їхні інтереси збігаються, донори готові надати фінансування та експертну допомогу. В Україні за реалізацію проєктів міжнародної технічної допомоги відповідає Департамент координації міжнародної технічної допомоги при Секретаріаті Кабінету Міністрів. Спільне обговорення пріоритетів та залучення допомоги часто проходить на форумах партнерств, де розробляються плани дій.

Взаємодія між міністерствами та донорами також здійснюється через координаційні платформи або офіси партнерств, що дозволяє ефективно обмінюватися інформацією, відстежувати потреби та фінансування, а також уникати подвоєння витрат. Донори рідко фінансують безпосередньо органи влади, зазвичай залучаючи компанії або організації громадянського суспільства для виконання проєктів, або надаючи допомогу через закупівлю обладнання чи послуг. Протягом реалізації програми донори підтримують зв'язок з урядом і регулярно коригують пріоритети за потреби.

Зазвичай проєкти реалізуються через неурядові організації, які взаємодіють безпосередньо з місцевою владою. Один з донорів зазначив, що вони розробили систему фінансування проєктів ОМС без посередників. Однією з головних проблем у регіонах є недооцінка неурядових організацій та їхніх можливостей для місцевих громад і органів влади. Це особливо актуально для менших міст та сіл, де представники громадських організацій активно залучаються до підтримки органів місцевого самоврядування, допомагаючи їм з підготовкою грантових заявок і реалізацією соціальних проєктів.

Проте за дослідженнями Інституту аналітики та адвокації, якою мірою грантова підтримка задовольняє потреби суспільства в умовах війни, то більшість респондентів зазначають, що їхня комунікація з органами місцевого самоврядування є обмеженою, дивитися рис.3.1.

Рис. 3.1. Оцінка поточної грантової підтримки донорів у частині задоволення потреб суспільства"

Джерело: складено автором за [40].

У блоці опитування Інституту аналітики та адвокації було запропоновано представникам ОГС оцінити донорську підтримку за кількома критеріями: відповідність попиту суспільства, тематика, форма і розмір допомоги, релевантність пропозицій до потреб організації та оптимальність обсягу підтримки для сфери діяльності ОГС. Лише 40% респондентів вважають, що грантова підтримка донорів задовольняє потреби суспільства. З них 11% зазначили, що підтримка «задовольняє», а 29% — «більшою мірою задовольняє». Недостатність підтримки відзначили 18% респондентів, з яких 5% відповіли «не задовольняє», а 13% — «більшою мірою не задовольняє». Всеукраїнські ОГС частіше вважають, що грантів достатньо, порівняно з регіональними (47% проти 35%). Регіональні організації більш скептично оцінюють обсяг підтримки, зокрема, майже чверть респондентів вважають його недостатнім. 42% опитаних не змогли визначити свою думку, що може свідчити про складнощі в оцінці потреб у воєнний час.

За результатами опитування, більшість ОГС вказують на неповне задоволення потреб суспільства від донорської підтримки, зокрема серед регіональних організацій. Однак всеукраїнські ОГС оцінюють ситуацію дещо позитивніше. Високий відсоток респондентів не визначилися щодо оцінки допомоги, що може свідчити про труднощі в оцінці реальних потреб в умовах війни. Таким чином, є потреба в удосконаленні грантової підтримки та більш чіткому розумінні потреб організацій і суспільства в регіонах окремо.

На прикладі Одеського регіону можна продемонструвати діяльність Агенції регіонального розвитку Одеської області, що займається відновленням та розвитком Одеського регіону, долучаючись до формування стратегічного бачення його перспективи, мобілізуючи внутрішні ресурси регіону і залучаючи підтримку та інвестиції з боку зовнішніх партнерів для його реалізації.

Агенція виступає координаційною платформою для забезпечення залученості до реалізації стратегії розвитку регіону і стратегічних розвиткових проєктів ключових стейкхолдерів, включаючи представників багаторівневої системи врядування, бізнес-спільнот, науково-освітнього середовища і громадськості.

Зі сторони залученню та реалізації у регіоні проєктів (програм) міжнародної технічної допомоги та транскордонного співробітництва, грантових програм та інших програм фінансової підтримки можна представити подальші результати за 2023-2024 роки.

За 2023 рік оформлено 35 грантових заявок, виграно 19, матеріально-технічна допомога в фінансовому або натуральному вигляді на суму приблизно 30 477 058 грн, а саме:

- Органи місцевого самоврядування: оформлено 8, виграно 1 на суму 18 100 000 грн (Запит на подання заявок (ЗПЗ) на одержання субгранту № 40 від Програми USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО) на одержання субгранту для впровадження нових технологій зрошення, енерго- та водозберігаючого обладнання та автоматизації зрошення в організації водокористувачів у межах Суворовської зрошувальної системи).

- Малий та середній бізнес: оформлено 21, виграно 11 заявок за програмою «єРобота» грант «Власна справа» на суму - 2 300 000 грн; за програмою «єРобота» виграно 1 грант «Переробне підприємство» на суму 4 442 058 грн; виграно 2 заявки за програмою «Грант подвійного призначення» від Українського Фонду Стартапів на суму 2 600 000 грн (70 000 тис. доларів США).
- Заявки Агенції та ГО: оформлено 6, виграно 4, матеріально-технічна допомога в фінансовому або натуральному вигляді на суму приблизно 2 785 000 грн.

Завдяки виграним грантовим проєктам, забезпечено робочими місцями понад 190 осіб, з яких 77 в межах фінансування відновлення та розвитку зрошення в межах Суворівської зрошувальної системи Ізмаїльського району, що забезпечило надходження 540 тис.грн. додаткових податків.

Прийнято до розгляду донорськими організаціями та очікують на рішення 7 заявок, ще 5 заявок в роботі. Очікуються відповіді на заявки подані на грантові програм Цифрова Європа, Нідерландського агентства з підприємництва для реалізації проєктів відновлення в Україні

Завдяки роботі Агенції та супроводу у написанні грантової заявки для Суворівської селищної громади отримано грантове фінансування за конкурсом «Запит на подання заявок (ЗПЗ) на одержання субгранту № 40» від Програми USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО) для впровадження нових технологій зрошення, енерго- та водозберігаючого обладнання та автоматизації зрошення в організації водокористувачів у межах Суворівської зрошувальної системи Ізмаїльського району. Сума гранту: 18,100,000 грн.

В межах меморандуму про співробітництво з компанією PATHWEL CO. LTD (Республіка Корея): - забезпечили доставку та установлення обладнання для дезінфекції води з Південної Кореї до КНП «Одеський регіональний клінічний протипухлинний центр» Одеської обласної ради на загальну суму близько 554 000 грн. - машини автоматичного оброблення інформації в комплекті з системним центральним блоком та додатковою гарнітурою та 60 одиниць комп'ютерів з

комплектацією було розподілено серед представників закладів культури та освіти Шабівської територіальної громади. Сприяння залученню та реалізації у регіоні проєктів (програм) міжнародної технічної допомоги та транскордонного співробітництва

Додатково, узагальнюючи результати профінансованих за рахунок грантових коштів проєктів, в регіоні було забезпечено робочими місцями близько 100 працівників прямим та непрямым шляхом.

Агенція спільно з ГО «Комітет Сприяння Розвитку Інформаційного Суспільства» надали благодійну допомогу у вигляді засобів зв'язку, а саме – 70 приладів телекомунікаційного обладнання для використання в ЦНАП та соціальних закладах громад.

За результатами відрядження співробітників Агенції до м. Лодзь (Республіка Польща) посилено міжрегіональне співробітництво, а саме між Одеським регіоном та Лодзинським воєводством. В результаті чого отримано партію гуманітарної допомоги в вигляді генераторів, також Агенцією скоординовано і відправлено в мовно-оздоровчий табір 100 дітей ВПО, дітей учасників бойових дій.

За підтримки Агенції організовано зустріч структурних підрозділів Одеської обласної державної адміністрації з міжнародною неурядовою природоохоронною організацією Greenpeace та громадською організацією «Збережи Дніпро». Під час заходу відповідним структурам передано 3 станції моніторингу радіаційного фону для вимірювання показників в громадах Одеської області. На даний час одна станція вже встановлена, та вживаються заходи щодо встановлення решти.

За сприянням Агенції від німецького міста Зіндельфіген та проєкту Cities 4 Cities | United 4 Ukraine Куяльницька громада отримала дві пожежні техніки (автомобілі на шасі Mercedes та Iveco-Magirus).

Загалом за 2024 рік оформлено 53 грантові заявки для регіонального бізнесу, громадського сектору та територіальних громад, з яких виграно 20,

матеріально-технічна допомога в фінансовому або натуральному вигляді на суму 109 955 578 грн, а саме:

- для регіональних представників МСП оформлено 43, виграно 20 заявок:
 - за державною програмою «єРобота» реалізовано грант «на Власну справу» 12 заявок на суму 3 000 000 грн.
 - за державною програмою «Грант на виробництво переробної промисловості» 1 заявка на суму 1 600 000 грн
 - за міжнародною програмою «USAID KEY Грант на переробне підприємництво» підписано 2 грантові угоди на суму 8 100 000 грн.
 - за програмою USAID «Інвестиції для стійкості бізнесу» з метою розвитку регіонального виробника у сфері харчової промисловості виграно грант на суму 2 000 000 доларів, в гривневому еквіваленті 82 867 548 грн

Розроблено та подано 3 грантові проекти за програмою «USAID ERA_Будуємо майбутнє української логістики та експорту» для комерційних підприємств та об'єктів критичної інфраструктури з метою підвищення експортної спроможності зернових, в рамках даного проекту одне з підприємств отримало фінансування на суму 356 730 доларів або у гривневому еквіваленті 13 973 693 грн для підвищення пропускнуєї спроможності поромного комплексу.

- Партнерство Агенції та ГО в розвитку соціального напрямку : оформлено 10 заявок, очікують відповіді 6, з проектами підтримки жіночого лідерства, психологічної та соціальної підтримки ветеранів та військових, підприємництва,

- У сфері енергоефективності оформлено 2 концепції для однієї територіальної громади по встановленню СЕС на дахах школи та лікарні за програмами «100 сонячних шкіл», «50 сонячних лікарень» від фонду Energy Act. Також в рамках підвищення енергонезалежності бізнесу Одещини за сприяння та супроводу Агенції, одне із підприємств отримало пільговий кредит від Ощадбанку «Доступні кредити 5-7-9» на придбання СЕС сумою 2 921 400 грн.

Завдяки виграним грантовим проектам, забезпечено робочими місцями 64 особи, що забезпечить в подальшому надходження 7 372 800 грн податків

(враховуючи виконання умов реалізації гранту протягом 3 років: сплата ЄСВ та ПДФО).

За плановими показниками протягом поточного та наступного року буде створено ще 187 робочих місць.

Прийнято до розгляду донорськими організаціями та очікують на рішення 18 заявок, ще в роботі 6 грантових проектів.

Очікується відповідь на заявки за такими програмами: USAID KEY, USAID Democratic Governance East Activity, Дитячий прихисток, Грант для переробних підприємств, Український жіночий фонд, Фонд розвитку інновацій, Seeds of Bravery (на інноваційні проекти), Власна справа, EU4Business за фінансування ЄС та уряду Німеччини, (ММСП) України з експортною спроможністю та інноваційним потенціалом

З огляду цього можна сформулювати всю діяльність Агенції регіонального розвитку Одеської області в залученні грантових ресурсів за 2023 та 2024 роки відобразивши результати в таблицях 3.1 та 3.2

Таблиця 3.1

Загальні ключові показники грантової діяльності АРРОО за 2023 рік

Категорія	Виграно заявок	Сума, грн	Вплив
Малий та середній бізнес	11	9 342 058	Створення робочих місць, підтримка підприємництва, впровадження нових технологій.
Органи місцевого самоврядування	2	19 208 000	Модернізація інфраструктури, розвиток агросектору.
Громадськість	4	8 074 000	Покращення умов у соціальній сфері, зміцнення міжнародного партнерства, гуманітарна допомога.

*Сума враховує орієнтовну вартість усіх послуг і матеріально-технічної підтримки

Джерело: розроблено автором

Усього виграно 17 із 43 поданих заявок (враховуючи фінансову підтримку та матеріально-технічну допомогу) (39 % успішність), залучено фінансування на

суму 36 624 058 грн., проте деякі з поданих були на розгляді на момент оформлення результатів і перенесені на наступний рік, і відображає що показник успішності більший.

Найбільший фінансовий внесок забезпечений через ОМС, однак найвища успішність у поданих заявках спостерігається серед громадських організацій. Робота з грантами у 2023 році була результативною, забезпечивши значний обсяг залучених коштів та впровадження важливих проєктів. Проте необхідно звернути увагу на підвищення ефективності роботи ОМС у поданні заявок, оскільки їхній рівень успішності значно поступається іншим секторам. Особливо важливим є продовження розвитку партнерств та покращення якості заявок для забезпечення стабільного фінансування у майбутньому.

Таблиця 3.2

Загальні ключові показники грантової діяльності АРРОО за 2024 рік

Категорія	Виграно заявок	Сума, грн	Вплив
Малий та середній бізнес	20	109 955 578	Розвиток бізнесу: створено 64 робочих місця, очікується створення ще 187.
Громадськість	2	Не вказано	Соціальна підтримка: розвиток жіночого лідерства, підтримка ветеранів, впровадження СЕС.
Очікують рішення	18	Невизначено	Очікується рішення щодо поданих заявок.

*Сума враховує орієнтовну вартість усіх послуг і матеріально-технічної підтримки

Джерело: розроблено автором

У 2024 році оформлено 53 грантові заявки для бізнесу, громадського сектору та органів місцевого самоврядування (ОМС), з яких виграно 20. Загальна сума матеріально-технічної допомоги склала 109 955 578 грн. Це свідчить про успішність менше 40%, а якщо для бізнесу то 46%, і цей рік став особливо успішним для бізнесу, завдяки міжнародним програмам, які значно посилили інвестиції у харчову промисловість, виробничу переробку, та експортну логістику. Це позитивно впливає на розвиток місцевої економіки та створення робочих місць.

Попри спроби залучення коштів у сфері енергоефективності, у 2024 очікуються ще результати для громадськості та місцевого самоврядування.

2024 рік був значно успішним для бізнесу, де сконцентрована основна частина виграних грантів та фінансування. Проте для ОМС та ГО результати поки що є недостатніми та заявки не розглянутими. Рекомендується переглянути стратегію розробки проєктів для громадського сектору та органів місцевого самоврядування, а також посилити комунікацію з донорами.

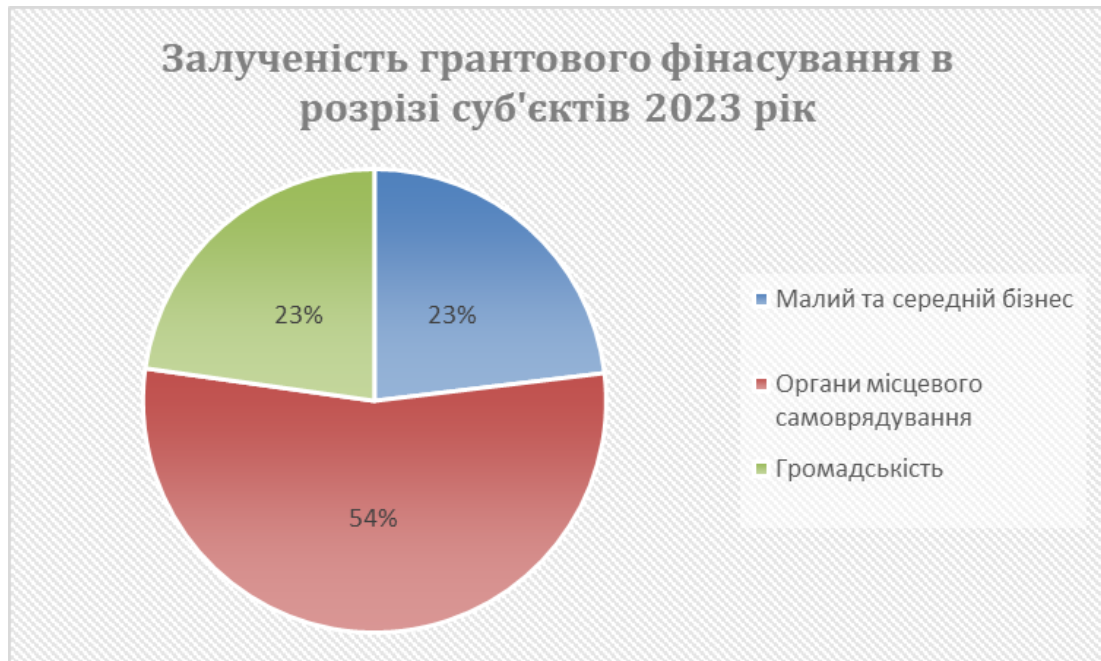

Рис.3.2. Залученість грантового фінансування за сумою підтримки в розрізі суб'єктів за 2023 рік

Джерело: складено автором.

Для того щоб узагальнити результати досліджень впливу на суб'єкти грантової діяльності було проаналізовано 2023 та 2024 роки, щоб виокремити пріоритети та зрозуміти динаміку змін.

Результати представлені в рисунку 3.2 та 3.3..

Ця діаграма відображає, що за 2023 рік кошти грантового фінансування були розподілені між трьома суб'єктами:

- 54% грантового фінансування спрямовано на органи місцевого самоврядування (ОМС).
- 23% — на громадськість.
- 23% — на малі та середні підприємства (МСП).

Рис. 3.3. Залученість грантового фінансування за сумою підтримки в розрізі суб'єктів за 2024 рік

Джерело: складено автором на основі досліджень

Найбільшу частку грантів у 2023 році отримали органи місцевого самоврядування, в той час як громадськість та малий та середній бізнес отримали рівні частки. На рисунку 3.3 представлений розподіл залученого грантового фінансування між двома основними категоріями — малим та середнім бізнесом, а також громадськістю, за 2024 рік.

- 97% грантових коштів спрямовано на малий та середній бізнес.
- 3% припадає на громадськість.

Це свідчить про те, що основна частина грантового фінансування за цей період була орієнтована на підтримку бізнесу, а фінансування для громадських організацій або ініціатив складає не значну частину в порівнянні з підтримкою бізнесу.

Таким чином, в 2024 році більшість грантових ресурсів було спрямовано на підтримку бізнесу, зокрема для покращення економічної ситуації та відновлення виробництва, тоді як у 2023 році пріоритетом було підтримка органів місцевого самоврядування та громадських ініціатив. Це може вказувати на зміну пріоритетів, де бізнес стає основним отримувачем допомоги для відновлення та розвитку в умовах післявоєнної економічної ситуації.

Загалом за два останні роки діяльності Агенції регіонального розвитку Одеської області залученість грантового фінансування зростає, це свідчить про розвиток діяльності на регіональному рівні, та про те що цей вплив підвищується.

3.2. Перспективи розширення співпраці з міжнародними донорами та рекомендації щодо підвищення ефективності використання грантових коштів в Україні

Розширення співпраці з міжнародними донорами є важливим аспектом для розвитку громадянського суспільства та стабільності в Україні, особливо в умовах війни та економічних викликів. Міжнародні донори можуть надати не тільки фінансову підтримку, але й експертну допомогу, що сприяє покращенню управлінських процесів, посиленню інституційної спроможності та розвитку нових ініціатив.

У цьому контексті важливо розглядати можливості для оптимізації донорської діяльності, покращення комунікації між донорами та організаціями, що реалізують проєкти, а також адаптації грантових механізмів до сучасних викликів. Спільні зусилля можуть значно підвищити ефективність донорської допомоги та забезпечити сталий розвиток ініціатив на місцях, зокрема в регіонах, постраждалих від конфлікту.

Кожен донор має свою власну місію, що визначає напрямки його діяльності. Наприклад, один може фокусуватися на розвитку громадянського суспільства, тоді як інший — на підтримці молодіжної політики. Згідно з цією місією донор вже обирає великий сектор діяльності, в межах якого стратегічно концентрується на конкретних питаннях. Представники донорських організацій зазначають, що при визначенні пріоритетів застосовують різні підходи, які ми об'єднали в шість основних груп.

1. «Традиційні» сектори

Більшість донорів вже мають визначені сектори, які відповідають їх місії. Пріоритети цих секторів можуть змінюватися з часом, залежно від актуального контексту.

2. Ситуація в Україні

Організації намагаються орієнтуватися на актуальні потреби країни, враховуючи комунікацію з органами влади та державні пріоритети. Оборона є першочерговим пріоритетом України, але донори не можуть фінансувати військові потреби, натомість зосереджуються на гуманітарних, розвитку державного управління та діджиталізації.

3. Дослідження секторів

Використання аналітики, відкритих даних та інших джерел інформації дозволяє побачити поточну ситуацію в громадському секторі.

4. Пріоритети первинного донора

Залежно від того, хто є розпорядником коштів, пріоритети можуть змінюватися. Великі донори ставлять більш високі вимоги, умови співпраці та фінансування.

5. Наявна власна експертиза

Донори враховують свій досвід і експертність у певних сферах при формуванні пріоритетів для досягнення кращих результатів.

6. Комунікація з ОГС

Донори враховують думку та потреби організацій громадянського суспільства (ОГС) під час планування своєї роботи, особливо щодо локального контексту

Визначення сфер діяльності та окремих проєктів здійснюється на основі стратегій кожного донора, які, як правило, є публічними. Наприклад, Стратегія

Міжнародного фонду «Відродження» на 2024 рік є одним з таких документів.

Донорські організації працюють в межах своїх мандатів, на основі яких розробляються комплексні стратегії, що окреслюють цілі та плани їх досягнення.

Однією з основних тем, що об'єднує донорів, є підтримка європейської інтеграції України. Хоча не всі донори можуть прямо допомагати в цьому

процесі через свою аполітичність, реформи, які здійснюються в Україні в рамках євроінтеграції, тісно пов'язані з їхніми секторальними пріоритетами. Як зазначив один із респондентів, згідно з їхнім внутрішнім аналізом, реформи в Україні, спрямовані на вступ до ЄС, на 70-80% збігаються з пріоритетами ООН.

В таблиці 3.3 наведено перспективи співпраці з міжнародними донорами.

Таблиця 3.3

Перспективи співпраці з міжнародними донорами за видами підтримки

Вид підтримки	Опис
Фінансування проєктів	Донор оголошує грантовий конкурс на проєкти з певними вимогами. ОГС, які можуть запропонувати ідею, подають заявку і мають змогу отримати фінансування для реалізації проєкту.
Організаційна/базова підтримка	Донори надають можливість отримати фінанси для налагодження «внутрішніх» процесів організації, таких як створення сайту, навчання, оплата оренди офісу чи закупівля техніки.
Навчання	Донор проводить тренінги, лекції, воркшопи, що допомагають учасникам якісніше заповнити заявку та застосовувати отримані знання у подальшій співпраці.
Адвокація ініціатив	Підтримка кампаній, спрямованих на просування законодавчих, нормативних чи інших ініціатив.

Джерело: розроблено автором

Для проєктів міжнародної технічної допомоги від імені Уряду діє Департамент координації міжнародної технічної допомоги Секретаріату Кабінету Міністрів України. Також координація може відбуватись у форматі співдії на форумах партнерств, де обговорюються нагальні питання залучення допомоги, пріоритети фінансування, розроблена дорожня карта дій.

Відносини «міністерство-донор» частково також представлені форматом взаємодії у вигляді постійної координаційної платформи донорів чи офісами з координації партнерств. Така група зазвичай діє для того, аби підтримувати зв'язки та обмін інформацією, відстежувати потреби та рух коштів, аби уникнути недофінансування чи подвійного фінансування. Варто зазначити, що донори рідко можуть фінансувати діяльність органів влади, тому така допомога відбувається із залученням — компаній, які виконують роботи в межах проєкту, або ОГС.

Також застосовується надання допомоги шляхом залучення експертів, закупівлі обладнання чи придбання товарів та послуг для органів влади, які потім передаються бенефіціарам у рамках міжнародної технічної допомоги. Під час роботи донори підтримують зв'язок з урядом та синхронізуються у роботі. Оскільки програми донорів тривають переважно кілька років, то закладені на перший рік пріоритети можуть бути модифіковані.

Для актуалізації регулярно проводяться консультації впродовж виконання програм. Більшість респондентів зазначили, що їхня комунікація з ОМС мінімальна. Вони мають проєкти на місцях, але така комунікація відбувається безпосередньо між ОГС та місцевою владою. Один із розпорядників донорських коштів вказав, що вони вибудовують комунікацію з ОМС та розробили систему співпраці, яка дозволяє напряду фінансувати проєкти самоврядування, тобто без залучення посередників.

Однією з головних проблем ОМС у регіонах (районні центри, селища) є нерозуміння того, як працює неурядовий сектор та користі від цього для громади та самого органу. Тобто, якщо на рівні обласних центрів та великих міст неурядовий сектор є відчутним та видимим, то у менших або сільській місцевості існують прогалини. Донори розуміють це і намагаються більше заходити до маленьких міст та громад, наприклад, через залучення представників ГО і БО до консультування ОМС у частині написання та подання проєктних заявок чи підтримку молодіжних соціальних програм.

Ефективність залучення та використання грантових коштів доцільно оцінювати через досвід співпраці грантоотримувачів з грантонадавцями. Зокрема варто визначити популярні методи комунікації, оцінити обсяг наявної інформації про діяльність донора, висвітлити проблемні аспекти в локальній співпраці, а також в підтримці донорами сфери, в якій працює організація загалом.

Згідно опитування Інституту аналітики та адвокації, обсяг інформації, оприлюднений донорами щодо грантової підтримки, дає можливість планувати власну діяльність. З цим твердженням погодилися 63% респондентів. Для 18% опитаних таких даних вистачає повною мірою. Ще 45% ОГС зазначили, що для

планування необхідне додаткове консультування з донором. Щодо каналів інформації, де заявники дізнаються про грантові ресурси на рис. 3.4 представлено відсотковий розподіл джерел інформування.

Рис.3.4. Джерела отримання інформації про грантове фінансування, (%)

Джерело: складено автором за [40].

У пошуку грантових можливостей найбільша кількість опитаних використовує спеціалізовані агрегатори або платформи для отримання інформації про конкурси та гранти — 74% респондентів. Закономірно, що ресурс, у якому зібрані майже всі пропозиції від донорів, найперше привертає увагу отримувачів грантової допомоги.

Відсоток опитаних, які визначили джерелом інформації щодо грантів соціальні мережі склала 64%: 70% серед національних та 60% серед локальних. 61% ОГС отримують інформацію про можливості від донорів через e-mail розсилки. При цьому відрізняється відсоток серед національних ОГС — 51% відповідей та локальних — 68%.

Частка ОГС, які отримують інформацію про наявні конкурси від своїх колег або партнерів з інших організацій становить 52%, а від донорів-партнерів — 45%. Цей показник дещо вищий для національних ОГС (50%), а ніж для локальних (42%).

Для збільшення процента організацій, які будуть отримувати інформацію через колег з інших ОГС, доцільно підтримувати коаліції або інші форми партнерства між ОГС. Це надасть їй інші переваги, наприклад, ефективніший розподіл грантових пропозицій по напрямках експертизи тієї чи іншої організації.

Як уже зазначалося, ефективною є комунікація між донорами та реципієнтами наживо. ОГС також отримують інформацію про нові грантові конкурси під час конференцій, семінарів або вебінарів, на яких зазвичай присутні донори — 42% організацій.

Пошукові системи та спеціалізовані бази даних для пошуку інформації про наявні конкурси використовує 25% опитаних ОГС. Сайти органів державної влади та місцевого самоврядування використовує лише десята частина опитаних. Це може свідчити про те, що організації рідко шукають інформацію про гранти від ОМС чи держави або ж вважають ці сайти не інформативними.

Останнім варіантом за популярністю для пошуку інформації про грантові пропозиції є волонтери, пожертвувачі або підписники в соціальних мережах, на цей пункт припадає лише 6% відповідей. Це джерело є похідним від основних, де інформацією про конкурси діляться безпосередньо представники донорів.

Підвищення ефективності використання грантових коштів є ключовим фактором для сталого розвитку проєктів та забезпечення прозорості фінансування в Україні. Оскільки гранти виступають вагомим інструментом підтримки організацій громадянського суспільства, бізнесу та органів місцевого самоврядування, важливо забезпечити оптимальні умови їх реалізації. У цьому розділі представлено рекомендації, спрямовані на вдосконалення процесів залучення, використання та моніторингу грантових коштів, зокрема через поглиблення комунікації, розширення можливостей навчання та оптимізацію процедур відбору заявок.

При дослідженні діяльності донорських організацій в Україні Інститутом аналітики та адвокації було проведене комплексну перевірку залученості українських ОГС до використання грантових інструментів, ними було проведено опитування щодо змін наданні підтримки для ОГС, якби були на місці донора. На рисунку 3.5 представлено перелік напрямів, за якими реципієнти хотіли б змінити роботу донорів.

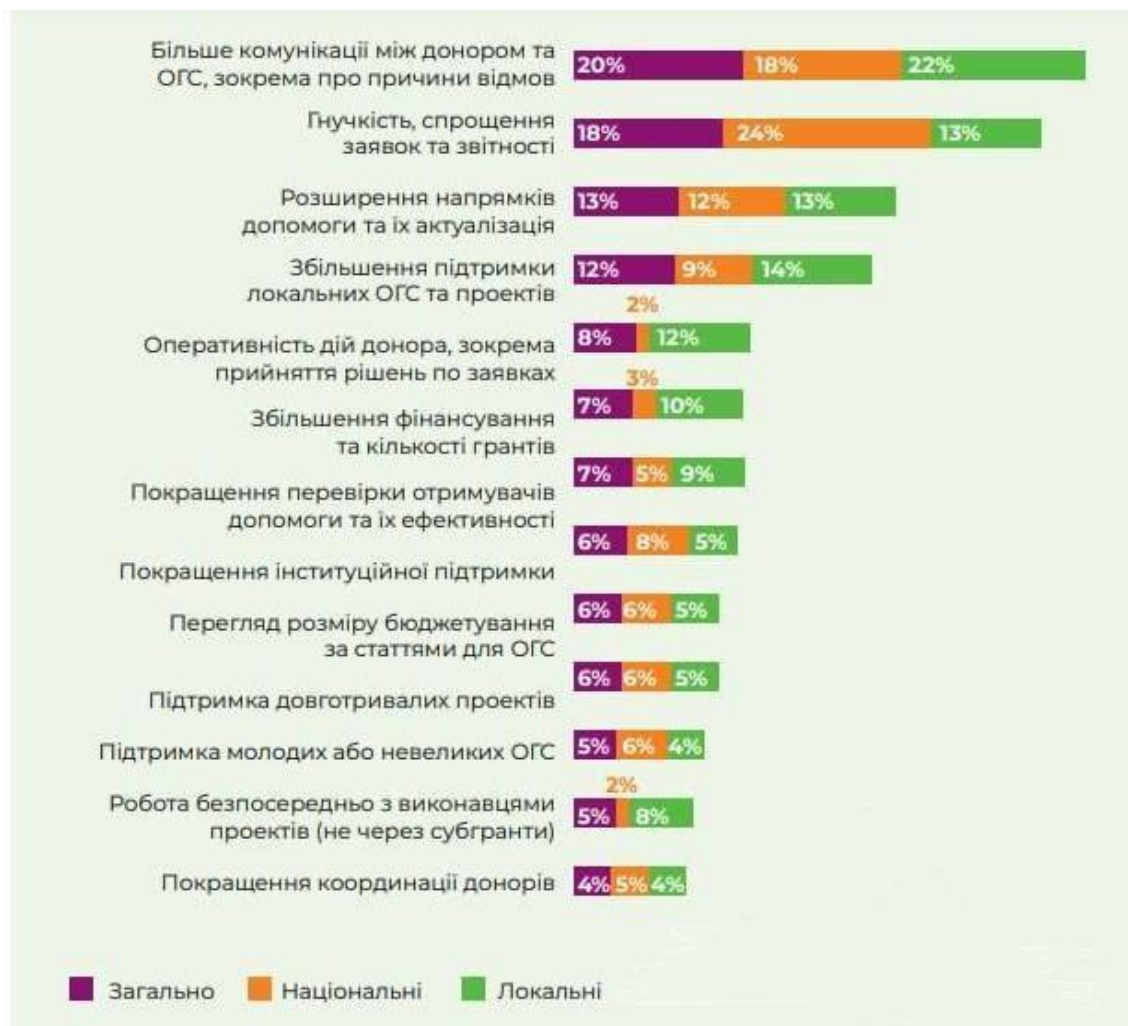

Рис.3.5. Напрями покращення підтримки для заявників з боку донорів (%)

Джерело: складено автором за [40].

Найбільшу кількість відповідей зосереджено на важливості вдосконалення комунікації між донорами та організаціями громадянського суспільства. ОГС прагнуть отримувати чіткі пояснення причин відмов у грантовому фінансуванні, щоб виправити недоліки під час майбутніх заявок. Цю потребу зазначили 20% респондентів. На другому місці — заклики до більшої гнучкості донорів у проєктній діяльності, а також до спрощення процедур подання заявок і звітності.

Цей пункт підтримали 18% опитаних, із суттєвою різницею між локальними (13%) і національними (24%) ОГС.

Респонденти також вказали на потребу в розширенні та оновленні напрямків донорської підтримки, про що згадали 13% організацій. У складних умовах війни зростає кількість нових викликів для українських ОГС, і вони потребують більш адаптованих рішень. Наявні напрямки допомоги донорів часто не повністю відповідають цим запитам.

12% опитаних виступають за збільшення підтримки регіональних проєктів, причому 14% локальних і 9% національних ОГС поділяють цю думку, що свідчить про актуальність такої ініціативи. Оперативність рішень донорів важлива для 8% респондентів, особливо серед локальних організацій (12%).

7% організацій висловлюють побажання щодо збільшення фінансування та кількості грантових програм, а також покращення перевірки реципієнтів. Локальні ОГС частіше згадують про ці аспекти: 10% підтримують збільшення фінансування, тоді як серед національних — 3%. Щодо перевірки отримувачів, 9% локальних ОГС вбачають необхідність її посилення, порівняно з 5% національних.

6% респондентів пропонують покращити інституційну підтримку, збільшити ставки оплати праці та адміністративні витрати. Також 6% виступають за підтримку довготривалих проєктів для підвищення ефективності.

5% організацій радять більше уваги приділяти молодим ОГС, у той час як 3% виступають за пріоритетну підтримку досвідчених партнерів.

Менше половини опитаних ОГС вважають, що грантова підтримка повністю відповідає суспільним потребам, а більшість відзначає недостатність фінансування для їхньої діяльності. Хоча більшість організацій консультували донорів щодо напрямків допомоги, близько третини зазначили, що їхні пропозиції залишилися поза увагою. Найпоширенішим способом комунікації були особисті зустрічі або відеоконференції, тоді як електронна пошта та чати використовувалися рідше. Це свідчить про необхідність активного зворотного зв'язку між донорами та організаціями.

Майже всі опитані ОГС зазначають, що інформація про діяльність донорів доступна, однак її обсяг не завжди задовольняє потреби організацій. Дві третини респондентів підтверджують, що ці дані дозволяють планувати їхню роботу. Найефективнішими способами донесення інформації названо електронну розсилку, публікації на вебсайтах, у соцмережах та проведення вебінарів, тоді як форуми і презентації менш популярні.

Найактуальніша пропозиція до донорів — розширення комунікації. Зокрема, п'ята частина ОГС вказує на важливість пояснення причин відмови у грантах, а також спрощення подання заявок і звітності. Це відповідає запиту на зменшення бюрократії та адаптацію проєктів до умов війни.

Опитування виявило необхідність у покращенні комунікації між ОГС і донорами, а також у спрощенні процедур співпраці. Варто зосередитися на розширенні напрямків підтримки, зокрема для посилення інституційного потенціалу, забезпечення стійкості, реалізації проєктів з відновлення та гуманітарного реагування, розвитку психічного здоров'я, культури та мистецтва. Особливий акцент слід зробити на проєктах у деокупованих і прифронтових регіонах. Також важливо переглянути фінансування адміністративних потреб, оплату праці та інституційну підтримку, не прив'язаних безпосередньо до реалізації проєктів.

З огляду на проаналізовані можна розробити рекомендації, що можуть посприяти їх вирішити.

Рекомендація 1

Посилити комунікацію між грантоотримувачами та донорськими організаціями щодо постпроєктних відгуків та оцінки поданих грантових заявок. Зокрема, доцільно організувати групування основних причин відмов у грантах за категоріями та публікувати їх на офіційному вебсайті донора для відкритого доступу.

Адресати: донорські організації, організації, що реалізують проєкти.

Обґрунтування: Забезпечення зворотного зв'язку між донорами та виконавцями проєктів після завершення ініціатив є важливим кроком для підвищення ефективності майбутніх програм. Урахування думок і відгуків обох сторін, зокрема донорів і ОГС, дозволить врахувати проблеми, які виникли під час попередніх етапів, і таким чином покращити майбутні проєкти. Це також дасть можливість донорським організаціям чіткіше комунікувати з заявниками щодо причин відмов у фінансуванні та розуміння критеріїв вибору грантових заявок. Урахування пропозицій щодо кращої координації між сторонами дозволить забезпечити більш прозорий процес прийняття рішень і зробить фінансування більш орієнтованим на реальні потреби організацій.

Рекомендація 2

Розширити програми інституційної підтримки, зокрема націлені на навчання працівників у сферах проєктного менеджменту, цифрових технологій та іноземних мов.

Адресат: донорські організації.

Обґрунтування: Зростаюча роль інституційної спроможності ОГС є ключовою для ефективної реалізації проєктів і залучення донорських ресурсів.

Особливо це стосується проєктного менеджменту та написання грантових заявок, що є частою проблемою, на яку вказували самі донори. Підвищення кваліфікації працівників ОГС у цих напрямках дозволить значно покращити якість підготовлених заявок і збільшити ймовірність їх успішного фінансування.

Крім того, володіння сучасними цифровими технологіями та іноземними мовами дозволить ОГС краще орієнтуватися у міжнародному середовищі, покращить комунікацію з донорами та іншими партнерами, а також підвищить рівень прозорості та ефективності в управлінні проєктами. Запровадження таких програм підтримки сприятиме не тільки професійному розвитку співробітників організацій, а й сприятиме підвищенню ефективності впровадження грантових програм, покращенню співпраці з донорами та забезпеченню сталого розвитку організацій.

Зокрема хочеться відмітити позитивну динаміку в цьому напрямку - це програма підвищення кваліфікації та перекваліфікації ReSkill

Проект ReSkill UA реалізується Coursera та Happy Monday за підтримки програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України» та Міністерства економіки України. Він пропонує безкоштовне навчання та сертифікацію в таких сферах, як проєктний менеджмент, маркетинг, кібербезпека та продажі, допомагаючи українцям розвивати затребувані навички. Це покращує їхню конкурентоспроможність на ринку праці і сприяє розвитку економіки країни.

Рекомендація 3

Спрощення бюрократичних процедур для подання грантових заявок шляхом запровадження дворівневого відбору. На першому етапі заявники повинні подавати мінімум документів, що підтверджують ключові характеристики проєкту або організації. Після попереднього відбору для організацій, що пройшли відбір, запитуються всі необхідні документи та детальніший опис проєкту.

Адресат: Донорські організації

Обґрунтування: Важливість спрощення подання документів для заявок підкреслювали як донори, так і заявники. Введення дворівневого відбору дозволить зменшити адміністративний тиск, знизити обсяг бюрократії, покращити ефективність процесу відбору та прискорити час реагування як з боку заявників, так і з боку донорів.

Рекомендація 4

Пропонується залучити представників ОГС, у тому числі локальних організацій, до формування порядку денного діяльності донорів в Україні, зокрема для обговорення можливих форматів підтримки та вибору пріоритетних напрямків для реалізації проєктів.

Адресат: донорські організації.

Обґрунтування: Такий підхід дозволить більш точно визначити потреби, уникнути дублювання фінансування на схожі ініціативи та підвищити ефективність донорської діяльності. Регулярне співробітництво зміцнить довіру

між донорами та ОГС, що позитивно вплине на успішність та стабільність спільних проєктів.

Рекомендація 5

Розширити напрямки підтримки, враховуючи актуальні запити.

Адресат: донорські організації.

Обґрунтування: згідно опитування Інституту аналітики та адвокації виникла необхідність додаткових можливостей у таких сферах, як інституційна спроможність, сталий розвиток, відновлення та гуманітарне реагування, психічне здоров'я, культура та мистецтво. Особливо актуальними є питання локалізації проєктів на деокупованих і прифронтових територіях.

Варто також переглянути бюджетування для покриття потреб, що не стосуються безпосередньо проєктів, таких як адміністративні витрати та інституційна підтримка.

Рекомендація 6

Провести дослідження взаємодії донорських організацій на локальному рівні та їх співпраці з органами місцевого самоврядування.

Адресат: донорські організації.

Обґрунтування: важливо оцінити, як донорські організації співпрацюють із місцевими органами влади для покращення ефективності реалізації проєктів. Це дозволить виявити можливості для більш глибокого залучення місцевих громад до процесів допомоги та розвитку, що в кінцевому підсумку підвищить стійкість проєктів на локальному рівні.

Отже було сформовано такі рекомендації щодо підвищення ефективності використання грантових коштів в Україні

1. Покращити комунікацію між грантоотримувачами та донорами через систематичний зворотний зв'язок.
2. Розширити інституційну підтримку для підвищення кваліфікації для грантоотримувачів
3. Спрощення бюрократичних процедур через дворівневий відбір.
4. Залучати ОГС до формування порядку денного діяльності донорів.

5. Розширити підтримку з урахуванням актуальних потреб.
6. Оцінити співпрацю донорів з місцевими органами влади на локальному рівні.

Усі запропоновані рекомендації спрямовані на підвищення ефективності використання грантових коштів в Україні. Вони акцентують увагу на покращенні комунікації між донорами та грантоотримувачами, спрощенні бюрократичних процедур, розширенні програм інституційної підтримки, а також на необхідності глибшої локалізації проєктів. Залучення місцевих організацій до процесів прийняття рішень дозволить уникнути дублювання ініціатив та сприятиме сталому розвитку.

Висновки до розділу 3

Гранти стали важливим джерелом для розвитку таких секторів, як гуманітарна допомога, освіта, охорона здоров'я та екологія. Вони дозволяють українським організаціям не лише реалізовувати стратегічно важливі проєкти, але й залучати додаткові ресурси для покриття актуальних потреб суспільства, що значно покращує економічний клімат країни в умовах війни та постійних викликів.

Досліджено, що заявники що отримують донорську підтримку, лише 40% респондентів вважають, що грантова підтримка донорів задовольняє, а 29% — «більшою мірою задовольняє». Недостатність підтримки відзначили 18% респондентів, з яких 5% відповіли «не задовольняє», а 13% — «більшою мірою не задовольняє». Всеукраїнські ОГС частіше вважають, що грантів достатньо, порівняно з регіональними (47% проти 35%). Регіональні організації більш скептично оцінюють обсяг підтримки, зокрема, майже чверть респондентів вважають його недостатнім.

В напрямку дослідження діяльності регіональних організацій щодо залучення грантових коштів розглянута Агенція регіонального розвитку Одеської області, яке відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного використання грантових коштів на місцевому (регіональному) рівні. Зокрема, через програми,

орієнтовані на малий та середній бізнес, було підтримано багато стартапів і підприємств, що дало можливість покращити економічну ситуацію на місцях, підвищити рівень інституційної спроможності. Продемонстрована гнучкість в роботі з місцевим самоврядуванням та бізнесом на всіх рівнях підтримки.

У 2023 році з залучених коштів 54% грантового фінансування спрямовано на органи місцевого самоврядування (ОМС), 23% — на громадськість, 23% — на малі та середні підприємства (МСП).

У 2024 році 97% грантових коштів спрямовано на малий та середній бізнес, 3% припадає на громадськість.

Це свідчить про те, що основна частина грантового фінансування за цей період була орієнтована на підтримку бізнесу, а фінансування для громадських організацій або ініціатив складає не значну частину в порівнянні з підтримкою бізнесу.

В напрямку каналів інформування заявників про грантові програми, проаналізовано, що 74% респондентів шукають гранти через спеціалізовані платформи, 64% отримують інформацію через соціальні мережі (70% національних ОГС, 60% локальних), 61% використовують e-mail розсилки (51% національних, 68% локальних), 52% отримують інформацію від колег чи партнерів, 45% — від донорів, 42% дізнаються про гранти на конференціях і семінарах. Ці дані демонструють, що основними каналами пошуку є спеціалізовані платформ, соціальні мережі та прямі комунікації через партнерів чи заходи. Це показує важливість прямого зв'язку та спілкування, зокрема “живого”.

Зважаючи на зростаючі потреби України в умовах війни та постійних економічних викликів, існує потреба в активізації грантової підтримки в різних сферах. Водночас, важливими є не лише обсяги фінансування, а й поліпшення умов співпраці з донорами, забезпечення більшої гнучкості в процедурах, що дозволить швидше адаптувати грантові програми до реалій сьогодення. Розширення напрямків допомоги, зокрема в сферах відновлення інфраструктури,

гуманітарної допомоги, психічного здоров'я та культурного відновлення, стане важливим кроком до забезпечення стабільності і розвитку.

За напрямками вдосконалення грантової підтримки 20% вказують на необхідність покращення комунікації з донорами, включаючи пояснення відмов, 18% підтримують спрощення процедур подання заявок і звітності, 13% наголошують на важливості оновлення напрямків підтримки, а 12% — на збільшенні фінансування регіональних проєктів. Результати свідчать про потребу в більш гнучких процедурах, кращій комунікації та адаптації підтримки до викликів локальних ОГС.

Для підвищення ефективності використання грантових коштів в Україні важливо зосередитися на кількох основних напрямках. В цілому запропоновано такі рекомендації:

1. покращення комунікації між грантоотримувачами та донорами через систематичний зворотний зв'язок.
2. розширення інституційної підтримки для підвищення кваліфікації для грантоотримувачів
3. спрощення бюрократичних процедур через дворівневий відбір.
4. розгляд співпраці донорів з місцевими органами влади на локальному рівні.

Загалом, міжнародне грантове фінансування є важливим фактором для підтримки економічної стабільності та розвитку України, однак для максимізації його ефективності необхідно активно працювати над удосконаленням процедур і механізмів взаємодії з донорами, а також орієнтуватися на стратегії, які відповідають актуальним потребам країни в умовах постійних змін.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було визначено, що міжнародне грантове фінансування є одним із ключових інструментів для підтримки економічного та соціального розвитку України, особливо в умовах сучасних викликів і трансформацій.

Гранти являють собою безповоротну фінансову допомогу, яка дозволяє реалізовувати проекти в різних сферах — від освіти і медицини до екології та інфраструктури. Здобутий аналіз підтвердив, що грантові програми є важливим джерелом фінансової підтримки для місцевих ініціатив, малого та середнього бізнесу, а також проектів, спрямованих на відновлення інфраструктури та підтримку громади.

Визначено, що грантові програми мають специфічні характеристики, що відрізняють їх від інших:

- надання із чітко визначеною метою;
- здійснюється за рахунок коштів, накопичених у фондах грантодавців;
- спрямовані на посилення інституційної, організаційної та фінансової спроможності отримувача;
- використовуються для впровадження конкретного проекту з метою досягнення економічних, соціальних, екологічних та наукових результатів;
- надаються у грошовій або натуральній формі;
- є безкоштовними і безповоротними;
- мають безвідкличний характер;
- здебільшого надаються на конкурсній основі;
- обмежені у часі;
- передбачають звітування на період виконання грантового проекту.

Грантовий проект має бути орієнтований на ціль, визначений в тривалості, бути неповторним та може мати високий ступінь складності, присутні системи моніторингу та оцінювання;

Дослідивши типологію міжнародних грантових програм, було з'ясовано, що для українських організацій доступний широкий спектр можливостей. Однак ефективність використання грантів значною мірою залежить від наявності чітких механізмів отримання, управління та моніторингу грантів. Важливими чинниками успішної роботи у сфері грантового фінансування є професійність у розробці проектів, відповідність їх вимогам донорів, а також наявність компетентних кадрів у сфері проектного менеджменту.

Огляд міжнародного грантового фінансування в Україні виявив позитивні тенденції у залученні грантів, проте ілюстрував значні проблеми в їхньому освоєнні. Адміністративні бар'єри, бюрократичні процедури, недостатня координація та низький рівень обізнаності серед потенційних грантоотримувачів залишаються ключовими перешкодами. Особливої уваги потребують питання прозорості конкурсного відбору, стратегічного планування проектів і підвищення кваліфікації кадрів.

У 2022 році кількість започаткованих проектів зросла майже в чотири рази — до 175, порівняно з 45 у 2021 році. Основну частину проектів становили гуманітарне реагування (33%) і сфери безпеки, гуманітарного розмінування, реформ, охорони здоров'я, освіти та науки (34%). Підтримка ветеранів складала лише 3%, а боротьба з корупцією отримала мінімальне фінансування. У 2023 році гуманітарне реагування залишилось лідером, а кількість проектів з відновлення інфраструктури зросла вдвічі.

Протягом 2022–2024 років основними напрямками були гуманітарне реагування (17,2%) та відбудова інфраструктури (9,4%). Ще 31,6% грантів поділено між «Демократією та ефективним управлінням», «Екологією та енергетикою» та «Охороною здоров'я». Підтримка ветеранів та антикорупційні проекти складала лише 1%..

Основними каналами інформування про гранти є спеціалізовані платформи (74%), соціальні мережі (64%) та e-mail розсилки (61%). 52% отримують інформацію від партнерів, 45% — від донорів. 20% респондентів вказують на

потребу покращення комунікації з донорами, 18% — на спрощення процедур подання заявок і звітності.

Обґрунтовано необхідність вдосконалення механізмів співпраці з донорами, що включає підвищення кваліфікації грантоотримувачів, спрощення бюрократичних процедур та зміцнення комунікації з місцевими органами влади.

Таким чином, дослідження показують чітку тенденцію до зростання обсягів грантового фінансування, з особливим акцентом на гуманітарні потреби та відбудову інфраструктури в умовах війни, з одночасним збільшенням підтримки малого та середнього бізнесу. Водночас існує потреба в більш гнучких процедурах і покращенні комунікації між донорами та заявниками.

Сформовано список основних донорів, що діють в Україні:

1. Агентство США з міжнародного розвитку в Україні;
2. Ініціативний центр сприяння активності та розвитку громадського почину «Єднання»;
3. Міжнародний фонд «Відродження»;
4. Представництво Європейського Союзу в Україні;
5. Представництво «Фонду Фрідріха Науманна за Свободу» в Україні;
6. Програма розвитку ООН в Україні;
7. Програма MATRA Посольства Нідерландів в Україні;
8. Фонд «Євразія»;
9. РАСТ в Україні;
10. Дитячий фонд ООН в Україні.

Аналіз впливу грантових коштів на економіку України засвідчив їхню ефективність у стимулюванні розвитку регіонів, створенні нових робочих місць і підтримці локальних ініціатив. Наприклад, діяльність Агенції регіонального розвитку Одеської області за 2022 та 2023 роки демонструє важливість гнучкого підходу до співпраці з донорами та бізнесом, а також вагомі результати в підтримці стартапів і модернізації регіональної інфраструктури.

У 2023 році 54% грантових коштів було спрямовано на органи місцевого самоврядування, 23% — на громадськість, і ще 23% — на малі та середні

підприємства. У 2024 році більшість грантових коштів (97%) було спрямовано саме на підтримку малого та середнього бізнесу, тоді як на громадські організації припало лише 3%. Це свідчить про те, що основний акцент у цей період зроблений на підтримку бізнесу, а підтримка громадських ініціатив є меншою у порівнянні з підтримкою бізнес-сектору.

Протягом цього часу Агенцією було залучено близько 200 мільйонів грн. в регіон для розвитку вищезгаданих секторів економіки.

Дослідивши перспективи розвитку грантового фінансування в Україні, було запропоновано конкретні заходи для підвищення ефективності використання грантів, зокрема через оптимізацію процедур подачі заявок і забезпечення більш гнучкого підходу в управлінні проектами.

У сучасних умовах, з огляду на вплив війни та економічні виклики, Україна має активізувати зусилля щодо залучення грантів у стратегічно важливих напрямках, зокрема у сфері відновлення інфраструктури, гуманітарної допомоги, екології та психічного здоров'я. Для цього запропоновано такі заходи:

- покращення комунікації між грантоотримувачами та донорами через систематичний зворотний зв'язок;
- розширення інституційної підтримки для підвищення кваліфікації грантоотримувачів;
- спрощення бюрократичних процедур;
- зміцнення співпраці донорів із місцевими органами влади.

Таким чином, міжнародне грантове фінансування залишається важливим фактором економічної стабільності України та каталізатором її сталого розвитку. Проте для забезпечення максимальної ефективності використання грантів необхідно активно вдосконалювати механізми взаємодії з донорами, адаптувати грантові програми до актуальних викликів і впроваджувати інноваційні підходи до управління проектами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проект Закону України від 29.11.2013 № 3725, «Про міжнародну технічну допомогу». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JG2VH00A> (дата звернення 21.09.2024).
2. Юридична енциклопедія - Шемшученко Ю.С. “Грант” URL: <https://cyclop.com.ua/content/view/1023/58/1/16/#22328> (дата звернення 21.09.2024).
3. Тлумачний словник. Грант. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?sword=%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82> (дата звернення 21.09.2024).
4. Кабінет міністрів України. Постанова №153 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/reader/BZ013202> (дата звернення 21.09.2024).
5. Закон України №848 «Про наукову і науково-технічну діяльність». URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t150848?an=10&ed=%202021_03_30 (дата звернення: 22.09.2024).
6. Методичні рекомендації щодо участі у грантових програмах та конкурсах/ Марченко О.В., Сушко Д.О. – Дніпро : ДДУВС, 2018. – 68 с.
7. Кобеля-Звір, М. (2023). ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ГРАНТУ. *Київський економічний науковий журнал*, (2), 16-21. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2023-2-2>
8. Кобеля-Звір, М. Я.; Звір, Ю. В. (2023). ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ГРАНТІВ. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки* (укр.). № 74. с. 102—107. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-74-13>
9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 03.11.2010 № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF> (дата звернення 29.09.2024).

10. Kobelia-Zvir, M. Ya. Vykorystannia hrantovykh instrumentiv derzhavnoi prohramy pidtrymky pidpriemnytstva ieRobota dlia posylennia konkurentospromozhnosti biznesu na prykladi MMSP: perspektyvy i trudnoschi, available at: URL <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/252>
11. Кобеля-Звір, М. Я.; Звір, Ю. В. (2023) .ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЕРТНОГО ВІДБОРУ ГРАНТОВИХ ЗАЯВОК. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво, 2023 р., № 3 (129) URL: http://econom.stateandregions.zp.ua/journal/2023/3_2023/12.pdf
12. Funding & Tender Portal. Find calls for proposals and tenders. URL: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home> (дата звернення 30.09.2024).
13. Глобальний жіночий фонд. URL: <https://www.globalfundforwomen.org/>. (дата звернення 30.09.2024).
14. Єробота: гранти від держави на відкриття чи розвиток бізнесу. URL: <https://www.me.gov.ua/> (дата звернення 30.09.2024).
15. Funding & Tender Portal. Find calls for proposals and tenders, available at: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home> (дата звернення 30.09.2024).
16. Програма грантів швидкого реагування від УКФ Український жіночий фонд URL: <https://uwf.org.ua/programa-grantiv-shvydkogo-reaguvannya-uzhf-2024/> (дата звернення 30.09.2024).
17. Український фонд стартапів. URL: <https://usf.com.ua/> (дата звернення 30.09.2024).
18. Грантова програма від Urban Space 100 для розвитку міста Івано-Франківськ URL: https://urbanspace.if.ua/uk/get_grant#g5 (дата звернення 30.09.2024).
19. Револьверний Фонд Це Крафт оголошує щорічний конкурс для виробників. URL: <https://gurt.org.ua/news/grants/85009/> (дата звернення 30.09.2024).
20. Грантрайтинг. Поняття грантрайтингу. URL: <https://iii.ua/uk/grantraying> (дата звернення 30.09.2024).

21. А. М. Соколова. Фандрайзингова діяльність: сутність особливості та перспективи розвитку. Економічна наука. Економіка та держава № 1/2013. с. 13—16. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2013/5.pdf (дата звернення 04.10.2024).
22. Development Agency Region. Методичні рекомендації для правильного написання проектів та отримання грантів. URL: https://drive.google.com/file/d/1QeSHp9EK0t0dvbaW0JE_qeV5qiGYN40Y/view (дата звернення 04.10.2024).
23. Грант: керівництво до дії: посібник / Ващук О., Торбас О., Лемещенко-Лагода В., Сімахова А., Мандич А. За заг. ред. Лемещенко-Лагода В., Сухіх А.; Рада молодих учених при МОН. – Запоріжжя: ФОП Однорог Т.В., 2024 – 114 с.
24. Голова Одеської ОВА Олег Кіпер зустрівся з представниками Програми розвитку ООН URL: <https://oda.od.gov.ua/golova-odeskoyi-ova-oleg-kiper-zustrivsvya-z-predstavnykamy-programy-rozvytku-onn/> (дата звернення 15.10.2024).
25. ЮНІСЕФ в Україні URL: <https://www.unicef.org/ukraine/spilno-social-support> (дата звернення 16.10.2024).
26. Світовий Банк - фінансова підтримка для України URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/brief/world-bank-emergency-financing-package-for-ukraine> (дата звернення 17.10.2024).
27. Програма Горизнт Європа URL: <https://horizon-europe.org.ua/uk/about-he/he-programme/> (дата звернення 15.10.2024).
28. Програма LIFE 2021-2027: гранти від Європейської комісії для України URL: <https://decentralization.ua/news/18487> (дата звернення 19.10.2024).
29. Представництво Європейського Союзу в Україні URL: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine> (дата звернення 20.10.2024).
30. Діяльність Офісу Ради Європи в Україні. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/> (дата звернення 21.10.2024).

31. USAID - діяльність в Україні URL: <https://www.usaid.gov/uk/ukraine/basic-page/our-work> (дата звернення 22.10.2024).
32. USAID ERA “Будуємо майбутнє української логістики разом” URL: <https://era-ukraine.org.ua/grants/> (дата звернення 22.10.2024).
33. USAID розширює ініціативу AGRI-Україна URL: <https://www.usaid.gov/uk/ukraine/press-releases/oct-10-2024-usaid-expands-agri-ukraine-mobilizes-nearly-175-billion-donors-and-private-sector-support-ukrainian-farmers> (дата звернення 22.10.2024).
34. Канадський фонд місцевих ініціатив – Україна (2024). URL: https://www.international.gc.ca/world-monde/funding-financement/cfil-fcil/2024/ukraine.aspx?lang=ukr&utm_source (дата звернення 22.10.2024).
35. SIDA працює в Україні URL: <https://www.sida.se/en/sidas-international-work/countries-and-regions/ukraine> (дата звернення 23.10.2024).
36. Міжнародний Фонд “Відродження” URL: <https://www.irf.ua/about/> (дата звернення 23.10.2024).
37. Британська рада в Україні URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/programmes> (дата звернення 24.10.2024).
38. GMF Ukraine: Relief, Resilience, Recovery URL: <https://www.gmfus.org/democracy-work/ukraine-relief-resilience-recovery> (дата звернення 24.10.2024).
39. Оксана Гришина “НЕФКО реалізує Програму зеленого відновлення України, наші проекти відповідають принципам ESG — головна радниця з інвестицій НЕФКО Юлія Шевчук”, Interfax Україна, Листопад 2023, <https://interfax.com.ua/news/interview/951256.html> (дата звернення 25.10.2024).
40. Інститут аналітики та адвокації URL: <https://iaa.org.ua/> (дата звернення 25.10.2024).
41. Цілі сталого розвитку URL: <https://sdgs.un.org/goals> (дата звернення 27.10.2024).

42. Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні (EUACI). URL: euaci.eu/ua/ (дата звернення 28.10.2024).
43. Аналітичний огляд за результатами дослідження «Проблеми, перешкоди, потреби та можливості місцевих територіальних громад у доступі та залученні коштів грантових програм ЄС» URL: https://drive.google.com/file/d/1AZbEPAnTWnY-pQWSjay_wpDTkLKC_VvW/view (дата звернення 29.10.2024).